

LAPSITYÖTÄ KEHITTÄMÄSSÄ TOIMINNAN JA OSALLISUUDEN KAUTTA

Hankkeena IEC:n juhannusleirin lastenohjelma

Riina-Mari Huuskonen &
Hanna Vuolteenaho
Opinnäytetyö, syksy 2012
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Etelä, Kauniainen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuus/
Sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuus
+ lastentarhanopettajan kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Huuskonen, Riina-Mari ja Vuolteenaho, Hanna. Lapsityötä kehittämässä toiminnan ja osallisuuden kautta. Hankkeena IEC:n juhannusleirin lastenohjelma. Diak Etelä, Kauniainen, syksy 2012, 75 s., 7 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto, Sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuus/ Sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuus + lastentarhanopettajan kelpoisuus

Hankkeen tavoitteena oli kehittää International Evangelical Church in Finland-seurakunnan (IEC) lapsityötä toiminnallisia menetelmiä käyttäen sekä lisätä lasten osallisuutta. Suunnittelimme ja toteutimme lastenohjelman seurakunnan yhteiselle juhannusleirille. Leirin kesto oli kolme päivää. Kohderyhmänä olivat alun perin 3–12-vuotiaat lapset, mutta toimeksiantoon lisättiin työn kuluessa vielä 13-vuotiaat ja sitä vanhemmat nuoret. Konteksti oli monikulttuurinen, sillä IEC:n kävijät tulevat 40 eri maasta. Leirin lastenohjelmaan osallistui yhteensä 37 lasta ja nuorta. Lastenohjelmaa varten rekrytoitiin yhteensä kuusi aikuista meidät mukaan lukien. Leiri toteutettiin Kansanlähetysohjaston tiloissa Ryttylässä.

Tutkimme kasvatukseen ja kehitykseen liittyviä teemoja sekä kristillisen kasvatuksen osa-alueita. Etsimme tutkimustietoa havainnollemme ennen tuottamaamme hanketta: monilla lapsilla, joilla suomi on toisena kielenä, vaikutti olevan haasteena keskittyä puhutun suomen kielen kuuntelemiseen.

Perehdyimme erilaisiin menetelmiin kirjallisuuden lisäksi tutustumiskäynneillä ja haastatteluin. Valitsimme hankkeeseemme toiminnallisuutta, elämyksellisyyttä, musiikkia ja luovia menetelmiä. Suunnittelemamme lastenohjelma koostui työpajoista ja toiminnasta, jota lapset saivat valita oman kiinnostuksensa mukaan. Osassa ohjelmaa lapset olivat yhtenä ryhmänä, kuten lasten omassa jumalanpalveluksessa. Nuorille ei alun perin ollut suunniteltu leirille omaa ohjelmaa. Halusimme kuitenkin huomioida heitä järjestämällä heille nuorten illan ja koko leirin kestävän mediaprojektin.

Keräsimme lastenohjelmasta palautetta leirin aikana ja sen jälkeen, sekä havainnoimme toimintaa. Pyysimme palautetta lapsilta, vanhemmilta ja lastenohjelman työntekijöiltä. Lapset olivat palautteen mukaan tyytyväisiä leirin ohjelmaan. Nuoret kaipasivat enemmän omaa ohjelmaa. Vanhemmat kokivat lastenohjelman turvalliseksi ja ammattitaidolla toteutetuksi. Lastenohjelman työntekijätiimiltä saadun palautteen mukaan leirin suunnittelu ja toteutus olivat onnistuneita. Lisäksi perheet oli huomioitu hyvin. Esitelimme leirin jälkeen työyhteisölle tiivistelmän leirin tapahtumista, tavoitteista ja menetelmistä sekä saadusta palautteesta. Esitimme myös kehittämisideoita tulevia leirejä varten.

Johtopäätöksinä opinnäytetyössämme esitämme seuraavat havainnot: nuoret tarvitsevat leirillä oman ohjelman ja työntekijän. Lasten omassa jumalanpalveluksessa lasten osallisuus toteutui hyvin ja lapset arvostivat sitä, että heidät oli huomioitu. Lisäksi huomasimme, että toiminnalliset menetelmät olivat käyttökelpoisia ja toimivat hyvin monikulttuurisessa ympäristössä, sillä ne vapauttivat lapsia ilmaisemaan itseään ja niiden avulla voitiin luoda myönteinen ja iloinen ilmapiiri.

Asiasanat: kristillinen kasvatusta, toiminnalliset menetelmät, lapset, nuoret, monikulttuurisuus, leiri, osallisuus

ABSTRACT

Huuskonen, Riina-Mari and Vuolteenaho, Hanna.

Developing Childministry through Activities and Participation. Children's Programme for IEC Midsummer Retreat. 75 p., 7 appendices. Language: Finnish. Kauniainen, Autumn 2012.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Christian Youth Work. Degree: Bachelor of Social Services/ Option in Christian Youth Work and Education. Bachelor of Social Services

The aim of the study was to develop childministry of International Evangelical Church in Finland, IEC, through activities and participation. We planned and implemented a children's programme for the summer retreat of IEC. The retreat was organized in June 2012. The duration of the retreat was three days. In the beginning, our target group was children aged 3–12 but during the process, the age group 13+ was added to our study. The context was multicultural. The people visiting IEC regularly come from over 40 countries. In total, there were 37 children and six leaders participating in the children's program. We divided the children in four groups: younger children, preadolescents, teenagers and one group for boys aged 7–11 years.

The theory is based on education, children's development and Christian education. We were interested in research considering our earlier perceptions of child groups. We noticed that listening is a challenge when there are children whose mother tongue is not Finnish. We studied various methods by participating in several events, interviewing and consulting professionals. The methods we selected were activating methods, experiences, music and creativity. The program consisted of workshops and activities the children could choose according to their interests. In one part of the program the children were their own group in a children's service. In addition, we developed a program for the youth. We planned a media project and a youth evening for them.

We collected feedback during and after the retreat from the children, parents and the child work team. The children were satisfied with the activating methods but would have preferred more play. The youth wished to have more activities tailored for them. According to the parents and the child work team, the program was organized well. The parents also mentioned that they could enjoy their own program knowing their children are safe and in good hands. We presented the results and our development ideas at the staff meeting at IEC.

As a conclusion, it is important to have a youth leader and a special program for the youth at the retreats. The results of this study also show that activating methods are very functional in a multicultural context because the children can express themselves freely in a positive atmosphere.

Key words: Christian education, children, youth, multicultural, retreat, participation, activating methods

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	INTERNATIONAL EVANGELICAL CHURCH IN FINLAND (IEC)	8
3	NÄKÖKULMIA LAPSUUTEEN JA VARHAISNUORUUTEEN.....	11
3.1	Fyysinen ja motorinen kehitys.....	11
3.2	Kielen oppiminen ja kehitys sekä kaksikielinen kasvuympäristö	12
3.3	Sosiaaliset taidot, vuorovaikutus ja leikki	14
3.4	Lapset osallisina ja toimijoina	17
3.5	Lapsen uskonnollinen kehitys kristillisen kasvatuksen näkökulmasta.....	18
4	KRISTILLINEN KASVATUS.....	21
4.1	Kristillisen kasvatuksen ulottuvuudet	22
4.2	Kirkon kasvatustyö.....	23
4.3	Kirkon monikulttuurinen työ.....	25
5	LEIRIN MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT	26
5.1	Leirityö	26
5.2	Toiminnallisuus ja elämyksellisyys.....	27
5.3	Luovuus ja musiikki	28
6	LEIRIN SUUNNITTELUPROSESSI	31
6.1	Suunnittelun lähtökohdat.....	31
6.2	Leirisuunnitelma ja tarvikehankinnat	33
6.3	Tiimi ja tiimiprosessi	35
7	LEIRIN TOTEUTUS.....	37
7.1	Lasten tervetuloöpöytä	37
7.2	Aloitushetki	38
7.3	Nuorten mediaprojekti.....	39
7.4	Tehtävärata ja leiriristin teko.....	40
7.5	Ruokkimisihme-draama	41
7.6	Työpajat.....	42
7.7	Touhut ja toiminat	43
7.8	Lasten nuotioilta	43
7.9	Nuorten ilta.....	44
7.10	Lasten jumalanpalvelus	45

8	LEIRIN PALAUTE JA ARVIOINTI.....	46
8.1	Lapsilta saatu palaute	46
8.2	Vanhemmilta saatu palaute.....	47
8.3	Lastenohjelman työntekijöiltä saatu palaute	49
8.4	IEC:n palautekokous	50
9	HAVAINTOJA TUOKIOISTA.....	53
10	POHDINTA.....	59
10.1	Kehittämisisideoita.....	60
10.2	Eettisiä näkökohtia	61
10.3	Ammatillinen kehittyminen.....	62
	LÄHTEET	65
	LIITTEET	69
	LIITE 1: Leirikirje suomeksi.....	69
	LIITE 2: Leirikirje englanniksi	70
	LIITE 3: Leiriohjelma	71
	LIITE 4: Lasten jumalanpalveluksen ohjelma	72
	LIITE 5: Valokuvauslupa	73
	LIITE 6: Palautekysely vanhemmille.....	74
	LIITE 7: Palautekysely lastenohjelman työntekijöille	75

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on hanke, jonka tavoitteena on International Evangelical Church in Finlandin (IEC) lapsi- ja varhaisnuorisotyön kehittäminen. Vuolteenaho on ollut työelämäharjoittelussa IEC:llä ja tutustunut siellä tehtävään lapsityöhön. Huuskonen on tutustunut IEC:n lapsityöhön pyhäkoulutyön kautta.

IEC esitti tarpeen suunnitella ja toteuttaa 3–12-vuotiaille lapsille ohjelma seurakunnan yhteiselle juhannusleirille. Seurakunnan toiveena oli saada ohjelma, joka tukee lapsia heidän kristillisessä kasvussaan. Myös vanhemmille, jotka aikaisempina vuosina ovat olleet mukana lastenohjelman toteuttamisessa, haluttiin tarjota mahdollisuus osallistua aikuisten ohjelmaan. IEC:n lapsityö pääasiassa pyhäkoulutyötä. Se on toteutettu vapaaehtoistyönä. Tarkoituksena oli suunnitella leirin malli, jonka runkoa tai yksittäisiä ideoita seurakunta voi hyödyntää tulevaisuudessa leireillä tai muussa kristillisessä kasvatus-toiminnassa, kuten pyhäkouluissa.

Leirille on osallistunut aikaisempina vuosina noin 30–50 lasta, jotka ovat iältään 3–12-vuotiaita. Heidät on ollut tapana jakaa kahteen ryhmään: 3–6-vuotiaat ja 7–12-vuotiaat. Jako perustuu samoihin ikäryhmiin kuin pyhäkoulu. Tänä vuonna leirille osallistui 37 lasta. Suurin osa lapsista tulee perheistä, joissa molemmat tai toinen vanhemmista on taustaltaan muualta kuin Suomesta. Osa perheistä on täysin suomalaistaustaisia, mutta heistäkin useat ovat pitkään oleskellut ulkomailla. IEC:n lapsityöstä saamamme kokemuksen mukaan toiminnallisista menetelmistä on hyötyä puhutun kielen tukena. Toiminnalliset menetelmät antavat myös mahdollisuuden ohjelman vaihtelevuuteen ja elämyksellisyyteen sekä vuorovaikutuksen tukemiseen. Lisäksi ohjaajalla on mahdollisuus käyttää omia lahjojaan ja hyödyntää omia kiinnostuksen kohteitaan toiminnallista ohjelmaa suunniteltaessa. Tavoitteiksi leirillemme nousi kristillisen kasvatuksen tukeminen ja spiritualiteetin sekä lasten osallisuuden vahvistaminen. Keskeisimmiksi menetelmiksi valitsimme toiminnallisuuden, elämyksellisyyden, luovuuden, musiikin ja leikin.

Jaoin vastuun ohjelman suunnittelusta siten, että Vuolteenaho vastasi pienempien ryhmästä ja Huuskonen isompien lasten ryhmästä. Lisäksi lastenohjelmaan rekrytoitiin

neljä muuta ohjaajaa. Työn edetessä huomasimme, että leirille osallistuisi myös yli 13-vuotiaita nuoria. Heidän ikäryhmänsä ei varsinaisesti kuulunut alkuperäiseen toimeksiantoon, mutta sovimme, että otamme nuoret mahdollisuuksien mukaan ohjelmassa huomioon. Ohjaaja- ja aikatauluresurssit eivät riittäneet siihen, että yksi ohjaaja olisi ollut kokoaikaisesti leirillä nuorisotyöntekijänä, mikä asetti nuorten ohjelmalle rajat.

Kyseinen hanke sopii opinnäytetyöksi, koska siinä on mahdollisuus hyödyntää monipuolisesti sosionomin ja kirkonnuorisotyöohjaajan opinnoissa opittuja keskeisiä osa-alueita kuten kristillisen uskon ja -kasvatuksen asiantuntijuutta ja eettistä, pedagogista, sosiaalipedagogista sekä monikulttuurista osaamista. Hankkeeseemme kuului myös vastuu koordinoinnista ja organisoinnista, joiden hallitseminen kuuluu olennaisesti sosionomin ammattiosaamiseen. Saimme myös mahdollisuuden osallistua ohjaajien rekrytointiin, jonka toteutimme pääasiassa sähköpostitse laittamalla työnhakuilmoituksen Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijoille sekä olemalla mukana työhönottohaastattelussa.

2 INTERNATIONAL EVANGELICAL CHURCH IN FINLAND (IEC)

International Evangelical Church in Finland (IEC) on tunnustustenvälinen seurakunta ja yhdistys, joka on perustettu 1976. IEC:n henkilökuntaan kuuluu kolme pastoria, diakoni, toimistos sihteeri, toimistopäällikkö, siivooja sekä kaksi suomenkielen opettajaa. IEC:n toiminnan tarkoituksena on tarjota hengellinen koti kaikista maista ja kulttuureista tuleville, jotka oleskelevat tai asuvat Suomessa. IEC:n jumalanpalveluksissa käy säännöllisesti ihmisiä 40 eri maasta. Seurakunnan toimintaan osallistuu myös taustaltaan täysin suomalaisia jäseniä. Toimintakieli on englanti, lukuun ottamatta lapsityötä, jonka toimintakielenä on myös suomi. (International Evangelical Church in Finland 2012a.) IEC toimii yhteistyössä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kanssa, joka osallistuu IEC:n toiminnan tukemiseen muun muassa rahoittamalla toimintaa ja tarjoamalla toimitilat Helsingin Ruoholahdessa sijaitsevalle International Christian Centerille (ICC), jossa sijaitsee IEC:n toimipaikka (International Evangelical Church in Finland 2012b).

IEC on jäsenenä useissa eri organisaatioissa, kuten Suomen ekumeenisessa neuvostossa ja Suomen evankelisessa allianssissa. IEC kuuluu myös Etnisten suhteiden neuvottelukuntaan (ETNO). IEC on ollut mukana tai järjestämässä useita seminaareja, kuten Kirkon ihmisoikeusseminaari, sekä ollut perustamassa Global Cliniciä, joka tarjoaa paperittomille Suomessa oleskeleville ulkomaalaisille välttämättömiä terveystalveluita. (International Evangelical Church in Finland 2012 b.)

IEC järjestää pääkaupunkiseudulla yhteistyössä Espoon Tuomiokirkkoseurakunnan kanssa ekumeenisia jumalanpalveluksia. Englantia puhuvien lisäksi jumalanpalveluksiin ovat tervetulleita myös englantia osaavat suomalaiset sekä kaksikieliset perheet. Tuomiorovasti Antti Kujanpään (Espoon, Helsingin ja Vantaan evankelis-luterilaiset seurakunnat 2012) mukaan kantasuomalaiset voivat auttaa muualta maahanmuuttajia kotoutumisessa. Englanninkielisessä ekumeenisessa jumalanpalveluksessa noudatetaan periaatteissaan samaa muotoa kuin luterilaisissa jumalanpalveluksissa on totuttu. Jumalanpalveluksen jälkeen on varattu aikaa yhdessäololle ja kirkkokahveista nauttimiselle. (Espoon, Helsingin ja Vantaan evankelis-luterilaiset seurakunnat 2012.)

Espoon lisäksi IEC järjestää sunnuntaisin jumalanpalveluksia Helsingin Töölössä Kristuskirkkanissa ja Mellunmäen seurakuntakeskuksessa sekä arkisin ICC:ssä. Arkijumalanpalvelukset ja hartaudet järjestetään ruokajakelutilaisuuksien yhteydessä. Ruokajakelu on diakoniatyötä, joka IEC:llä on suunnattu erityisesti maahanmuuttajille. Muita työmuotoja ovat suomenkielenkurssit maahanmuuttajille, parisuhdeneuvonta, vankilavierailut, nuorten illat, perjantaikahvila, perhekerho, raamattu- ja rukouspiirit sekä kotiryhmätoiminta. IEC:llä harjoittelee myös joka vuosi useita opiskelijoita. Vuonna 2011 harjoittelijoita oli yhteensä 14, joista ulkomaalaisia tai ulkomaalaistaustaisia opiskelijoita oli 10. Seurakunnassa järjestetään joka vuosi koko seurakunnan yhteinen leiri sekä monikulttuurinen avioliittoleiri, joka järjestetään yhteistyössä pääkaupunkiseudun evankelis-luterilaisten seurakuntien kanssa. IEC on pääjärjestäjänä Helsingin Tuomiokirkossa maahanmuuttajien itsenäisyyspäiväjuhlassa, joka kokoaa eri kansainväliset ja etniset seurakunnat yhteen. Juhlaan kuuluu erillinen kirkon kryptassa pidettävä lastenohjelma sekä ruokatarjoilu etnisine ruokalajeineen. (International Evangelical Church in Finland 2012b.)

IEC:n lapsityö perustuu pääasiassa pyhäkoulutyöhön. Pyhäkouluja järjestetään jumalanpalvelusten yhteydessä. Suurin osa lapsista, jotka osallistuvat juhannusleirille, osallistuvat myös pyhäkouluihin. Lasten kerhotoimintaa tai varsinaista lasten leiritoimintaa ei järjestetä. IEC:n pyhäkoulutyö perustuu vapaaehtoistyöhön. Pyhäkoulutoiminnasta vastaa koordinaattori. Jokaisella pyhäkoululla on erikseen oma vastuuhenkilönsä, joka suunnittelee ohjelman lukukaudeksi kerrallaan ja hankkii pyhäkoulujen vetäjät. Pyhäkoulujen opetusmateriaalina on käytetty vuonna 2011–2012 Aarresaari- ja Ilonpesä -nimisiä kirjoja. Vuoden 2012 syksystä alkaen on käytetty Seikkailen läpi Raamatun – verkkomateriaalia. Useiden vuosien ajan on käytetty Lastenmission materiaalia, jossa on erikseen opettajalle teksti ja aiheeseen liittyvät kysymykset sekä lapsille näytettävät kuvat kierrekantisessa kirjassa. (Pyhäkouluopettajien sähköpostirinki, 2012.)

Pyhäkoulujen ryhmäkoko Espoossa ja Mellunmäessä on verrattain suuri: 3–6-vuotiaiden ryhmässä on yleensä noin 20 lasta, joista suuri osa on kolmevuotiaita. Ryhmässä on opettajan lisäksi yksi avustaja, sekä usein mukana on myös joitakin lasten vanhempia. 7–13-vuotiaiden ryhmässä on lapsia 8–15. Ryhmässä on useimmiten yksi opettaja. Lisäksi Mellunmäessä on englanninkielinen pyhäkouluryhmä yli 13-vuotiaille.

Kristuskyrkanin jumalanpalveluksen englanninkieliseen pyhäkouluun osallistuu lapsia huomattavasti vähemmän. (Pyhäkouluopettajien sähköpostirinki, 2012.)

Pyhäkoulun opettajat kokevat suuren ryhmän opettamisen haasteelliseksi. Pyhäkoulu-ryhmien jakaminen pienempiin osiin auttaisi tilannetta, mutta koska pyhäkoulun opettajista on jatkuva pula, on toistaiseksi tyydytty pitämään ryhmät ennallaan, jotta pyhäkoulut toteutuisivat. Ryhmien ikäjakauma on haasteellinen. Opetuksen mukauttaminen suuren ikähaarukan vuoksi koetaan vaikeaksi. Opetuksen sisältöä ja toteuttamistapaa pitäisi muokata siten, että pienimmätkin ymmärtävät, mutta toisaalta myös siten, että vanhimmat lapset ryhmässä eivät turhautuisi. Tämä on käytännössä mahdotonta, joten viimeaikoina opetuksessa on edetty pienimpien pyhäkoululaisten ehdoilla ja käytetty esimerkiksi runsaasti helppoja laululeikkejä ja vapaata leikkiä. Etenkin Espoon seurakuntakeskuksen tilat antavat mahdollisuuden leikkiin, sillä pyhäkoulutiloissa on puitteet ja välineet esimerkiksi kotileikkeihin ja peleihin. (Pyhäkouluopettajien sähköpostirinki, 2012.)

3 NÄKÖKULMIA LAPSUUTEEN JA VARHAISNUORUUTEEN

Julkiseen keskusteluun lapsuuden ja nuoruuden tilasta käyttävät puheenvuoroja poliitikkojen lisäksi eri alojen asiantuntijat ja lasten vanhemmat. Foorumeita ovat erilaiset seminaarit, lehdet, ajankohtaisohjelmat ja kahvipöytäkeskustelut. Vaikka puheenaiheena ovat lapset ja nuoret ja heidän elämäänsä koskevat asiat, on heidän oma äänensä harvoin kuuluvilla. Suuressa osassa käytetyistä puheenvuoroista näkökulma lapsuuteen on kasvatuksellinen, eli se perustuu lapsen kasvun ja kehityksen keskeneräisyyteen ja siihen, että lapsi on vajaavaltainen aikuisen ja lapsen välisessä hierarkkisessa sukupolvisuhteessa. (Alanen, 2001, 161.)

Lapsen kehitys on kokonaisuus, johon vaikuttavat psykologiset, biologiset, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät. Jokainen lapsi kehittyy omaan yksilölliseen tahtiinsa. Lapsi kohtaa kehitysvaiheita eri-ikäisenä. Lapsi kehittyy kokonaisvaltaisesti eri osa-alueilla: fyysinen ja motorinen, kognitiivinen sekä sosio-emotionaalinen kehitys. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 35.)

3.1 Fyysinen ja motorinen kehitys

Varhaislapsuuden kehitystehtäviin kuuluu fyysinen kehitys sekä motoristen taitojen oppiminen ja koordinaatioon liittyvien taitojen muodostuminen. (Lyytinen ym. 2000, 38). Fyysinen kehitys on edellytys sille, että lapsi pystyy toimimaan aiempaa itsenäisemmin. Lapsi tarvitsee voimaa ja kestävyyttä selviytyäkseen ympäristön kasvavista vaatimuksista. Fyysinen kasvu lapsella on melko tasaista ennen murrosikää. Esimurrosikäisellä saattaa ilmetä ohimenevää kömpelyyttä liikkueessaan ja keskittymiskyvyn puutetta. (Nurmi ym. 2006, 72.)

Lapsen liikunnalliset ja motoriset taidot mahdollistavat lapsen elämänpiirin laajenemisen. Koulunsa aloittava lapsi tarvitsee motorisia taitoja. Lapsen hienomotoriset taidot kuten sorminäppäryys sekä silmän ja käden yhteistoiminta kehittyvät. Keskilapsuudessa lapsen motoriset taidot kasvaa: lihashallinta paranee ja liikkeet muuttuvat sujuvammiksi

niiden automatisoitumisen myötä. Keskilapsuudessa tyttöjen ja poikien motorisissa taidoissa on jonkin verran eroja. Pojat pärjäävät paremmin suorituksissa, jossa tarvitaan lihasvoimaan kun taas tytöt menestyvät hienomotoriikkaa edellyttävissä taidoissa. (Nurmi ym. 2006, 76.)

Lapsen itsenäinen liikkuminen lisääntyy keskilapsuudessa. Hän kulkee kouluun, harrastuksiin ja kavereiden luokse usein joko pyörällä tai jalan. Keskilapsuuden aikana lapsen liikkumiseen liittyvät havaintotaidot kehittyvät huomattavaksi. Lapsen kyky arvioida omia suorituksiaan on yksilöllinen ja kehittyvä. On tutkittu, että lapsen havainnointikyvyssä ja omien taitojen arvioinnissa on toisinaan puutteita. (Nurmi ym. 2006, 76.)

Lapsen kehittyviä motorisia taitoja tarvitaan myös erilaisissa leikkitilanteissa, sillä keskilapsuudessa lasten leikeissä korostuu fyysinen aktiivisuus. Fyysistä aktiivisuutta vaativilla leikeillä on myös tärkeä sosiaalinen merkitys. (Lyytinen ym. 200, 38.) Esimerkiksi lasten ”painiminen” saatetaan joskus tulkita vihamieliseksi toiminnaksi. Usein näin ei kuitenkaan ole. Tällaiset leikkien avulla lapsi oppii arvioimaan omia voimiaan ja taitojaan suhteessa ikätovereihin. (Nurmi ym. 2006, 77.)

3.2 Kielen oppiminen ja kehitys sekä kaksikielinen kasvuympäristö

Kieli on väline ajatteluun, tiedonhankintaan ja vaikuttamiseen. Kielen avulla ilmaistaan tunteita, luodaan (esimerkiksi kirjoitetaan runoja) sekä sen avulla säädellään omaa ja toisten käyttäytymistä. (Pollari & Koppinen 2011, 123.) Havaintojen jäsentäminen ja uusien asioiden oppiminen tapahtuvat kielen avulla. Puhe on sosiaalisen vuorovaikutuksen väline, jolla viestitään ajatuksia ja tunteita. Kielen avulla opitaan uusia asioita ja ratkaistaan ongelmia, opitaan muuttamaan käyttäytymistä sekä suunnittelemaan ja ohjaamaan toimintaa. (Nurmi ym. 2006, 72.) Jos sanat puuttuvat tai eivät tule ymmärretyiksi, syntyy vaikeuksia. Sosiaalisessa mielessä ihminen muuttuu esineeksi, jos hän ei osaa olinpaikkansa kieltä. (Pollari & Koppinen 2011, 155.)

Leikki-ikäisen kielen oppimiselle ominaista on sanavaraston nopea kasvaminen sekä kielen sääntöjen omaksuminen ilman, että niitä opetetaan tietoisesti. Karmiloff ja Kar-

miloff-Smith (2001) esittävät, että kielen omaksuminen on monitasoinen prosessi, jossa yhdistyvät tiedon käsittelyyn perustuvat mallit sekä lapsen oman aktiivisuuden tuloksena tapahtuva konstruktiiivinen tarkastelu. Sekä lapsen aivotoiminnan kehittyminen että ympäristön vaikutus vaikuttavat kielen omaksumiseen. (Nurmi ym. 2006, 72.)

Mehlerin (1998) mukaan lapsi ymmärtää kieltä ja sanoja ennen kuin hän pystyy itse tuottamaan niitä (Gleitman 1994, 264). Batesin & Goodmanin mukaan (2001) perus-sanaston vakiinnuttua, noin 30–50 sanaa, lapset alkavat taivuttaa sanoja (Nurmi ym. 2006). Suomen kielessä astevaihtelu tuottaa aluksi lapsille vaikeuksia, ja lapset keksivät n. 2–3 vuoden iässä sanoille taivutusmuotoja, mikä osoittaa, että lapsi muokkaa kieltä itsenäisesti. Vähitellen lapsi alkaa noudattaa äidinkielen sääntöjä. Kolmevuotiaana lapsi alkaa kiinnittää huomiota esineiden laadullisiin ominaispiirteisiin ja niiden eroihin. Neljävuotiaana puheessa alkaa ilmetä paikkaa ja sijaintia tarkoittavia määreitä sekä niitä osoittavat ilmaisut alkavat monipuolistua. Viisivuotiaana lapsi hallitsee jo äidinkielen perussäännöt, jotka koskevat taivutusmuotoja ja sanojen yhdistelyä. Lapsi hahmottaa myös aikaan liittyviä ilmaisuja, kuten ennen ja jälkeen. Taivutusmuotojen osaaminen puhutussa kielessä on edellytyksenä sille, että lapsi oppii lukemisen ja kirjoittamisen perustaidot. (Nurmi ym. 2006, 40–44.)

Luonnollinen kaksikielisyys tarkoittaa sitä, että vanhempien äidinkielinä ovat eri kielet, esimerkiksi äidillä suomi ja isällä englanti. Tällöin lapsi oppii huomaamattaan kaksi kieltä, mikäli molemmat vanhemmat puhuvat lapselle tämän syntymästä saakka omaa äidinkieltään eri tilanteissa vaihtamatta kieltä toiseen. Kasvu ympäristön tunnesuhteiden ollessa lämpimät, lapsi oppii vaihtamaan sujuvasti kielestä toiseen ja hän oppii pitämään eri kielten järjestelmät erillään. Tutkimusten mukaan lapsi oppii nopeimmin sen vanhemman kielen, johon hänellä on vahvempi tunneside. Toisen kielen oppiminen voi tapahtua myös ensimmäisen kielen oppimisen jälkeen. Tällöin toisen kielen ymmärtäminen tapahtuu ensiksi opitun kielen kautta. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun lapsi muuttaa perheensä kanssa ulkomaille. Siihen, miten lapsi kokee uuden kielen oppimisen, vaikuttaa muutokseen liittyvät tunteet. (Nurmi ym. 2006, 47–49.)

3.3 Sosiaaliset taidot, vuorovaikutus ja leikki

Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan valmiuksia, joita tarvitaan arkipäiväisissä sosiaalisissa tilanteissa. Esimerkiksi siihen, että lapsi pääsee mukaan leikkiin (ks. 3.5), hän tarvitsee sosiaalisia taitoja. Tämä edellyttää empatiakykyä eli taitoa tehdä havaintoja toisen tunteista, ajatuksista ja aikomuksista, sekä arvioida ja ennakoida oman toimintansa seuraamuksia. Myös omien tunteiden ymmärtäminen ja ilmaiseminen tilanteeseen sopivalla tavalla ja kyky hallita tunteita on tärkeää. Tässä onnistuminen riippuu kognitiivisista taidoista, minäkuvasta ja siitä, minkälainen asema lapsella on ryhmässä. Sosiaalisesti taitavat lapset ovat usein kaveripiirissään suosittuja. (Nurmi ym. 2006, 54.) Lapsen sosiaalisen kyvykkyyden kehittymiseen vaikuttavat monet tahot. Vertaisten eli lapsen kanssa samanikäisten ja kehitykseltään samantasoisien lasten ohella merkittävä vaikuttaja ovat vanhemmat ja perhe. (Neitola 2011, 220.)

Lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät kolmen ja kuuden ikävuoden välillä nopeasti. Kielen kehityksen myötä lapsi pystyy kuvaamaan ja hahmottamaan ympäristönsä tapahtumia entistä paremmin. Sosiaalinen kanssakäyminen monipuolistuu, ja rooli- ja mielikuvitusleikit ovat suosittuja 3–6-vuotiaiden keskuudessa. Ryhmässä lapsella on mahdollisuus kokea yhteenkuuluvuutta ja ymmärtää sosiaalisten suhteiden pysyvyyttä. Toverisuhteita intensiivisempiä ovat ystävyysuhteet, joita lapsi alkaa solmia. Ystävyysuhteissa jaetaan tunteita, hymyjä, katseita, koskettamista ja puhetta. Ystävyysuhteiden solmiminen on helppoa sosiaalisesti taitaville lapsille. (Nurmi ym. 2006, 54.)

Leikkitilanteissa lapsi oppii arvioimaan oman toimintansa seurauksia. Yhteisissä leikeissä on mahdollisuus oppia vastavuoroista kanssakäymistä, kuten toisten ehdotuksien ja mielipiteiden huomioonottamista ja niihin vastaamista, sekä oman käyttäytymisen muuttamista, jakamaan omia tavaroitaan sekä odottamaan omaa vuoroaan. (Nurmi ym. 2006, 54.) Leikki on myönteisten tunteiden vahvistumisen kannalta ainutkertaista osallisuutta. Leikin ainoa päämäärä on ilo. (Mäkelä 2011, 15.)

Vuorovaikutusleikkiin osallistumisessa syntyy myös mielen hyvinvoinnin perusta. Vuorovaikutuksellisessa yhteydessä toisten kanssa ihminen kokee mitä on onnen ydin. Lapset ovat erilaisia siinä, kuinka voimakkaasti ja selvästi he hakevat aikuista vuorovaikutusleikkiin. Leikkiin kutsuminen on yhtä tärkeää kuin ne aloitteet, joilla kutsutaan syö-

mään, nukkumaan tai ulkoilemaan. Kun aikuinen tekee aloitteet vuoropuhelun hengessä, lapsi vahvistuu omassa toimijuudessaan ja luovuudessaan. (Mäkelä 2011, 15.)

Lapsille, jotka eivät puhu suomea äidinkielenään, leikillä on suuri merkitys kielenoppimiseen. Leikki toimii siltana kulttuurien välillä ja auttaa lasta tutustumaan uuteen kulttuuriin. Leikki houkuttelee vuorovaikutukseen. Leikkiä tulisi hyödyntää siten, että aikuinen on aktiivisesti mukana. Aikuinen ohjaa leikkiä eteenpäin, jotta lapsen leikkitaidot ja kieli kehittyvät. (Halme 2011, 98.)

Leikkien ominaispiirteet vaihtelevat ikäkausien mukaan. Kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana lapsi leikkii eniten toiminta- ja esineleikkejä. Tuolloin leikit ovat luonteeltaan lyhytkestoisia, liikkuvia ja teemaltaan vaihtelevia. (Nurmi ym. 2006, 59–64.) Kolmevuotiaasta alkaen tyypillisiä leikkejä ovat rakenteluleikit. Materiaaliksi palikoiden lisäksi kelpaavat esimerkiksi myös tyynyt, peitot ja huonekalut tai luonnonmateriaali, kuten hiekka tai lumi. Lapset rakentavat mielellään majoja paikkaan, jonka voi eristää omaksi alueeksi, kuten pöydän alle tai sohvan taakse. Rakenteluleikit edesauttavat tilan ja suhteiden ymmärtämistä, materiaalin tuntemusta, käden motorisia taitoja, pitkäjänteisyyttä ja tarkkaavaisuutta sekä luovuutta ja kekseliäisyyttä. Myös sosiaaliset taidot saavat harjoitusta, kun neuvotellaan siitä, kuinka leikki etenee ja kuinka ristiriitoja ratkaistaan. Kielellistä kehitystä tukee leikin kielellinen kuvaaminen, asioista sopiminen ja toisten mielipiteiden huomioiminen. (Nurmi ym. 2006, 59–64.)

Kolmannen ikävuoden aikana aletaan leikkiä myös roolileikkejä. Roolileikit kehittyvät iän myötä. Kolmevuotiailla leikki on vielä lyhytkestoista ja vähän suunniteltua. Aikuisen apua tarvitaan vielä paljon roolien toteuttamiseen. Kuusivuotiailla lapsilla roolijako on jo pitkälle harkittua ja leikkiin käytetty aika huomattavasti pidempi. Roolileikkeihin sisältyy runsaasti kuvitteellisia toimintoja. Leikkien roolivalinnoissa ja teemoissa ovat esillä perinteiset sukupuoliroolit: tytöt leikkivät mielellään leikkejä, jotka liittyvät kotiin, perheeseen ja hoivaamiseen. Tytöt myös askartelevat, piirtävät ja kuuntelevat musiikkia mieluummin kuin pojat. Poikia kiinnostavat vauhdikkaat leikit, joissa seikkailaan tai soditaan. Roolit ovat pojilla toiminnallisempia kuin tyttöillä, ja sisältävät enemmän fantasiaa. Poikia kiinnostavat kulkuneuvot sekä niihin liittyvät toiminnot ja tekniikka. Molemmille sukupuolille yhteisiä kiinnostuksen kohteita ovat leikkieläimet, erilaiset pelit ja rakennuspalikat. Noin viiden vuoden ikäisestä lähtien lapsia kiinnosta-

vat sääntöleikit, joita ovat erilaiset pelit ja yhdessä leikittävät pihaleikit. Sääntöleikkien kiinnostavuus perustuu noudatettavaan kaavaan, sekä itse leikkien vuorotteluun. (Nurmi ym. 2006, 59–64.)

3.4 Lapset osallisina ja toimijoina

Yhtenä opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuoda lapset esiin itsenäisinä toimijoina, jotka ovat osallisia seurakunnan toiminnassa. Alasen (2001) mukaan lapsilta kysytään yhteiskunnassa harvoin mitään heitä itseään koskevia asioita, kuten heidän tietojaan ja kokemuksiaan. Tiedot niistä jäävät usein syrjään ja lapset ikään kuin marginalisoidaan muiden yhteiskunnallisesti tärkeämpien tahojen ollessa esillä. Lapset rajataan keskeisten taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen prosessien ulkopuolelle, eikä niiden ymmärretä koskettavan lapsia suoraan, vaan välillä on aina jokin toinen taho. Näin ollen lapsia ei nähdä osallistujina, toimijoina ja vaikuttajina. (Alanen 2001, 166-167.)

YK:n kansainvälisessä Lapsen Oikeuksien Sopimuksessa mm. lapsilla on oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä, ottaa vapaasti vastaan tietoa ja olla yhteydessä toisiinsa ajaakseen itselleen tärkeitä asioita. Lasten näkemykset tulee ottaa vakavasti ja huomioida yhteisessä päätöksenteossa. Lapset ovat tasavertaisia muiden yhteiskunnan jäsenten kanssa. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991.) Lasten tekemisten, saavutusten ja kokemusten tulisi olla tasavertaisessa asemassa aikuisten rinnalla. (Alanen 2001, 167.)

Osallisuus voidaan nähdä osattomuuden, ulkopuolisuuden ja syrjäytymisen vastakohtana. Ihminen tulee ihmiseksi vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Yhteisössä toimiminen vaikuttaa ihmisen käsitykseen itsestään. Osallinen jättää yhteisiin asioihin oman sormenjälkensä. Osallisuus on tärkeää kaikenikäisille ihmisille. Lasten ja nuorten osallisuuden toteutumisella on erityisen suuri merkitys ihmiselle itselleen ja koko yhteiskunnan ja yhteisön toiminnalle ja tulevaisuudelle. Lasten kohdalla etu ja osallisuus kuuluvat kiinteästi yhteen. (Nurmi 2011, 6.) Aikuisen tulee osoittaa lapsille ja nuorille luottamusta, toimia kannustajana ja aktivoivana osallistajana, ei pelkästään toiminnan ohjaajana (Rantala 2011, 143).

Ryhmässä, kuten kerhot, koulu ja harrastukset syntyy jatkuvasti vuorovaikutustilanteita, joissa lapsen on mahdollista laajentaa tunnettaan siitä, että hän on hyväksytty ja että hän voi vaikuttaa rakentavasti ryhmään. Hyväksytyksi tuleminen tunnetta ei saa vain passiivisella vastaanottamisella, vaan se syntyy aktiivisessa vuorovaikutuksessa. Osallisuus on yhteisöllisyyden selkäranka. (Mäkelä 2011, 20–21.)

3.5 Lapsen uskonnollinen kehitys kristillisen kasvatuksen näkökulmasta

Jumalakäsitys alkaa lapsella rakentua hyvin aikaisessa elämän vaiheessa (Tamm 2002, 12). Lapsi ymmärtää uskonnollisia asioita aluksi konkreettisesti. Konkreettinen ajattelu luo pohjaa syvemmän ja käsitteellisemmän ajattelun syntymiselle. Uskonnolliset käsitteet ovat abstrakteja, joita lapsen on vaikea ymmärtää. Tämän vuoksi lapsi tulkitsee sanat, joita ei ymmärrä, sen kokemuksen perusteella, mikä hänellä on. (Luukkonen 1997, 44.)

Lapsi voi oivaltaa kokonaisvaltaisesti jotain omaan elämään liittyvää, kun uskonnollisessa kokemuksessa ovat mukana tunne, elämys, mielikuvitus, toiminta ja ymmärrys. Uskonnollisessa kasvatuksessa on tällöin kysymys prosessista, joka on kokonaisvaltaista oppimista. Siinä oppimisprosessin osatekijöitä ovat välitön omakohtainen kokemus, pohdiskeleva havainnointi, asian käsitteellistäminen ja aktiivinen toiminta. Uskonnollisen elämyksen jäädessä pelkästään tunnetasolle, se on helposti vain primitiivinen kokemus. Kun mukana on asian käsitteellistäminen eli sisällön oivaltaminen, kasvua on tapahtunut. Elämys ja oivallus kuuluvat yhteen. (Luukkonen 1997, 44–45.)

Lapsen uskonnollinen kasvu tapahtuu vuorovaikutuksessa. Se liittyy lapsen muuhun kehitykseen ja toteutuu jokaisella omalla persoonallisella tavallaan. Lapsen minäkuva, ihmiskuva ja jumalakuva kehittyvät rinnakkain. Lapsen uskonnollisen kehityksen edellytys yleensä on, että hän saa kokea aikuisen rakkautta ja hyväksyntää. (Luukkonen 1997, 45.) Ilo ja lapsen uskonnollinen kasvu ovat hyvin läheisessä vuorovaikutuksessa keskenään. Lapsen on helpompi syventyä kristilliseen uskoon ilon ja hauskuuden läpäisytässä toiminnan. Ilon läsnäolo on tärkeä, sillä se tuottaa uskolle suotuisan ilmapiirin. (Jokela 2010, 242–243.)

Pienen lapsen jumalakuva on jäsentymätön (Luukkonen 1997, 45). Alle kouluikäisillä esiintyy vaikeuksia erottaa Jumala ja Jeesus toisistaan (Tamm 2002, 55). Alle kouluikäiset näkevät Jumalan tehtävänä ihmisten suojelemisen ja varjelemisen. Tämä liittyy turvallisuuden rakentamiseen, joka alkaa heti vauvasta. Lapsen maailma on minäkeskeinen. Lapsi ajattelee itsestä käsin sekä hyvän että pahan. On tärkeää tukea lasta niin, että hänelle kehittyy sisäinen moraalinen ja usko siihen, että hän on hyväksytty virheistä

huolimatta. Jumalakuva muuttuu iän myötä moneen kertaan. Se selkiytyy, kehittyy ja kasvaa. (Luukkonen 1997, 45–46.)

Kouluiässä suhde Jumalaan muuttuu mielteliäämmäksi (Luukkonen 1997, 46). Kouluiässä lapsen ajattelumaailma on enemmän todellisuuteen suuntautunut ja realistinen, joka heijastuu lapsen jumalakuvaan (Tamm 2002, 36). Alle 10-vuotiaan jumalakuva on edelleen melko minäkeskeinen ja moralistinen. Kouluikäisen sääntöjen noudattaminen ja oikeudenmukaisuuden vaatimus on usein ehdoton. Anteeksi antaminen voi olla lapselle vaikeaa, koska se tuntuu epäoikeudenmukaiselta. (Luukkonen, 1997, 46.)

Rukouksella on keskeinen merkitys uskonnollisessa elämässä ja se liittyy keskeisesti lapsen jumalakuvan kehittymiseen (Tamm 2002, 62). Rukoileva aikuinen on usein lapsen ensimmäinen uskonnollinen kokemus. Luottamuksellinen vuorovaikutus aikuisen kanssa luo pohjaa lapsen rukouselämälle. (Luukkonen 1997, 47.) Aikuisen tehtävä on luoda tila lapsen rukoukselle ja antaa lapselle mahdollisuus olla pyhän Jumalan edessä (Jokela 2004, 159). Rukous voi olla aluksi lapselle turvallisuutta luova tapa, joka kantaa elämässä eteenpäin. Lapsen kanssa on hyvä puhua rukoilemisesta. Lapselle olisi hyvä kertoa, ettei rukous ole suoritus ja Jumalan huolenpito riipu siitä, kuinka paljon lapsi jaksaa rukoilla. (Luukkonen 1997, 47.)

Lapsen hengellisyyden tukemisessa on aikuisella keskeinen rooli. Lapsi vaistoa aikuisen asenteet ja reagoi niihin. Aikuisen aitous omassa hengellisyydessä ja positiivinen kiinnostus uskonnosta tukevat lapsen kehitystä. Vanhemman oma esimerkki on sanoja merkittävämpi. Kasvattajan tehtävä on antaa lapselle paikka, aika, tavat sekä yhteisö Jumalan kohtaamiseen. On tärkeää myös kunnioittaa lapsen hengellistä lahjakkuutta sekä ymmärtää lapsen leikin ja ilon merkitykset. (Jokela 2010, 245–246.)

Jumalaa ei voi kukaan tyhjentävästi lapselle selittää, koska hänen olemuksensa on salattu ja toisenlainen kuin mitä me pystymme käsittämään. Uskon äidinkieli on kerrontaa ja siksi erilaiset symbolit ovat omiaan avaamaan lapselle uskon maailmaa. (Lindfors 2008, 279.) Uskonto on täynnä Jumalaan liittyviä symboleja. Lapsi ei voi mennä katsomaan Jumalaa, mutta on mahdollista tutkia erilaisia symboleja hänestä. Lapsen uskonnolliseen kehitykseen vaikuttaa se, että lapsi on tekemisissä uskonnollisten symbolien kans-

sa. Symbolien tutkiminen tulee tapahtua konkreettisesti ja kaikkia aisteja hyödyntäen. (Ahtiainen 2011, 176.) Tunnetuin uskonnollinen symboli on risti (Lindfors 2008, 279).

4 KRISTILLINEN KASVATUS

Määriteltäessä kristillisen kasvatuksen käsitettä on ensin selvitettävä mitä kasvatuksella tarkoitetaan. Ihmisen keskeneräisyys ja sivistyskykyisyys ovat syitä kasvatuksen välttämättömyydelle ja sille, että kasvatusta on ylipäättään mahdollista (Värri 2008, 402). Kasvatuksella pyritään saavuttamaan muutosta, tukemaan kasvua, kehitystä ja oppimista. Kasvatukseen voidaan liittää joitakin tyypillisiä piirteitä, kuten päämääräsuuntautuneisuus, arvosidonnaisuus ja vuorovaikutuksellisuus. (Muhonen & Tirri 2008, 64.) Puolimatkan (1999, 25–26) mukaan kasvatuksen tarkoitus on tarjota lapselle sellaisia arvokkaita toimintoja, jotka kehittävät hänen taipumuksiaan saada edellytykset monipuoliseen ja mielekkääseen elämään.

Kasvatuksen tavoitteita mietittäessä kasvattajalla pitäisi olla käsitys siitä, millainen elämä on arvokasta ja mikä elämässä on tärkeintä. Kasvattaja haluaa välittää sitä, mitä pitää kaikkein arvokkaimpana. Länsimaisessa kulttuurissa arvonäkökulmien latistuminen vaikuttaa myös kasvatustavoitteiden asettamiseen. Kuitenkin Wrightin mukaan on parempi valita opetuksen sisällöt ja menetelmät tietoisesti kuin ”pitää kiinni neutraaliuden illuusiosta”. Kun kasvattaja tuo edustamansa arvot esiin selkeästi, voidaan niitä myös tarkastella kriittisesti. (Muhonen & Tirri 2008, 71.) Lapsen oman minuuden löytymistä on tuettava. Lapsesta ei ole tarkoitus muokata kasvattajiensa kopiota. (Puolimatka 1999, 20.) Ammattikasvattajan suhdetta kasvatettavaan kutsutaan pedagogiseksi suhteeksi, jossa kasvatustehtävää hoitaa ammattikasvattaja. Vuorovaikutus on pedagogisen suhteen tärkeä elementti. (Muhonen & Tirri 2008, 71.)

Kristillinen kasvatusta voidaan kuvata kristillisiin arvoihin sitoutuneeksi toiminnaksi, jolla on tietoisia tavoitteita (Muhonen & Tirri 2008, 77). Kristilliseen kasvatukseen kuuluu osana lapsen spiritualiteetin huomioiminen ja tukeminen. Spiritualiteetista puhutaan erityisesti rukouksen, mietiskelyn ja ihmisen sisäisen uskonnollisen elämän kuvauksen yhteydessä. Spiritualiteetti tarkoittaa sanana yksinkertaisesti hengellistä elämää. Käsite tulee latinan sanasta ”spiritus” eli henki, joka viittaa kristillisessä käytössä sekä Jumalan Pyhään Henkeen että ihmisen henkeen, joka on ymmärretty ihmisen persoonallisena olemuksena, jolla on suhde Jumalaan. (Kotila 2003, 13.)

Kristillistä kasvatusta voidaan tarkastella eri ulottuvuuksien (Carlsson 1997; Stark & Glock 1968; Muhonen 2005 teoksessa Muhonen & Tirri 2008). Ulottuvuuksia ei voida erotella toisistaan, vaan ne ovat vastavuoroisessa suhteessa keskenään. Hengellisen ja inhimillisen ulottuvuuden välillä ei ole näkyvää rajaa. (Muhonen & Tirri 2008, 77.)

4.1 Kristillisen kasvatuksen ulottuvuudet

Kristillisessä kasvatuksessa **opillinen ulottuvuus** käsittää kristinuskon opit ja uskomukset sekä niiden välittämisen. Opilliseen ulottuvuuteen kuuluu keskeisenä raamatunkertomukset. Elämänkysymysten pohtiminen Raamatun valossa ja Jumalan toiminta historian eri vaiheissa kuuluvat tähän kategoriaan. Kasvattaja tiedostaa, että ei voi synnyttää uskoa kasvatettavassa, mutta hän voi kertoa raamatunkertomuksia ja antaa Jumalan sanan puhutella kasvatettavaa. Opillisen ulottuvuuden merkitys on vahvistaa ihmisen identiteettiä kristittyinä ja ylläpitää yhteistä kristillistä perinnettä. (Muhonen & Tirri 2008, 78.)

Kristilliset tavat ja perinteet kuuluvat **rituaaliseen ulottuvuuteen**. Rituaalien tarkoitus on tarjota kokemuksia, luoda turvallisuutta sekä vahvistaa kristittyjen välistä yhteyttä. Rituaaleja ovat esimerkiksi kirkkovuoden seuraaminen, jumalanpalvelukseen osallistuminen, rukoukset ja hengelliset laulut. Rituaalinen ulottuvuus on kiinteästi yhteydessä sekä opilliseen että kokemukselliseen ulottuvuuteen. (Muhonen & Tirri 2008, 78.)

Emotionaalinen ilmapiiri, Jumalan rakkaus ja läsnäolo kuuluvat **kokemukselliseen ulottuvuuteen**. Kuva rakastavasta ja turvallisesta Jumalasta antaa lapselle mahdollisuuden kasvattaa luottamusta elämään. Kokemuksellisuus tuo esiin ihmisen hengellisen luonteen, ihmisen tarpeen olla yhteydessä Jumalaan. Usko on kokonaisvaltaista Jumalaan luottamista ja turvautumista opin ja tapojen lisäksi. Kokemuksellisuus on osa kristillistä kasvatusta ja eroaakin uskontokasvatuksesta siinä, että se ei pyri ainoastaan tiedon välittämiseen, vaan tiedostaa ihmisen hengellisyyden, ja pyrkii edistämään hengellistä hyvinvointia. (Muhonen & Tirri 2008, 79.)

Kristillinen etiikka, eettiset periaatteet ja moraalinen toiminta kuuluvat kristillisen kasvatuksen **eettis-moraaliseen ulottuvuuteen**, joka ilmentää rakkauden kaksoiskäskyä ja

kultaista sääntöä. Esimerkkeinä tästä ovat arvojen välittäminen, oikean ja väärän erottaminen, lähimmäisen rakkaus sekä hyvät tavat. Erilaisuuden hyväksyminen ja toisen kunnioittaminen ja huomioiminen perustuvat kristilliseen lähimmäisen rakkauteen, jonka tulisi myös näkyä käytännössä ja kasvattajan tavassa toimia, jotta kasvattaja voisi välittää esimerkin kasvatettavalleen. (Muhonen & Tirri 2008, 80.)

Huolenpidollinen ulottuvuus liittyy läheisesti ihmisen arkeen ja jokapäiväiseen elämään, johon kristillisessä kasvatuksessa liittyvät turvallinen ilmapiiri, huolenpito ja rakkauden osoittaminen. Tämä toteutuu kasvattajan ja kasvatettavan pedagogisessa suhteessa, kun kasvattaja pyrkii edistämään hyvän toteutumista kasvatettavan elämässä. Kasvatettavan persoonallisuus huomioidaan kokonaisvaltaisesti arkipäiväisen elämän yhdessäolon kautta. (Muhonen & Tirri 2008, 80.)

Pedagoginen ulottuvuus käsittää kristillisessä kasvatuksessa sisällölliset ratkaisut ja käytetyt menetelmät. Menetelmät perustuvat kasvatustieteelliselle pohjalle, ja ovat tarvittaessa erotettavissa muuhunkin kuin kristilliseen kontekstiin. (Muhonen & Tirri 2008, 81.) Räsänen (2008, 288) muistuttaa, että kristillisen kasvatuksen menetelmiksi sopivat sellaiset välineet, jotka kunnioittavat ihmisarvoa, kasvatettavaa ja Jumalaa. Sisältöön vaikuttavat kasvatuksen periaatteet ja lähtökohdat. Kasvattajan rooli ja tehtävä tulevat esiin pedagogisessa ulottuvuudessa, mutta kasvattajan oma usko ei ole edellytys tässä roolissa toimimiselle. Kristillinen kasvatus edellyttää kuitenkin sitoutumista kristillisiin arvoihin ja sitä, että kasvattaja ylläpitää asiantuntijuuttaan, ymmärtäen kasvatuksen hengellisen luonteen. (Muhonen & Tirri 2008, 81.)

4.2 Kirkon kasvatustyö

Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuului Suomessa vuonna 2011 n. 77 prosenttia koko maan väestöstä (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2012 b). Tällöin on perusteltua tarkastella kristillisen kasvatuksen nykypäivää evankelis-luterilaisen kirkon kontekstista käsin, kun halutaan perehtyä kristilliseen kasvatukseen Suomessa, vaikka kristillistä kasvatusta tehdään muidenkin tunnustuskuntien seurakunnissa ja kristillisissä järjestöissä.

Kirkon varhaiskasvatuksella tarkoitetaan kirkossa tehtävää kasvatustyön osa-aluetta, joka toteutetaan alle kouluikäisten ja heidän perheidensä kanssa. Varhaiskasvatuksen sisältö on määritelty varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (VASU), jonka periaatteita noudatetaan myös kirkon puolella tehdyssä varhaiskasvatuksessa. (Palmu, Salomäki, Ketola & Niemelä 2012, 140.)

Kirkon varhaiskasvatuksen kokoontuva toiminta tavoitti vuosina 2008–2011 vähemmän lapsia kuin aiemmin. Päiväkerhoihin osallistuneiden lasten määrä on vähentynyt selvästi. Vuonna 2011 päiväkerhoihin osallistui 27 prosenttia 3–5-vuotiaista ja pyhäkouluihin 6 prosenttia 4–10-vuotiaista. Varhaisnuorisotyön toimintaan osallistuneiden määrä on myös vähentynyt. (Palmu ym. 2012, 140–147.)

Kirkon kasvatuksen linjaus (2012) teemanaan ”Kasvamme yhdessä” nostaa suuntaviivoikseen kristillisessä kasvatuksessa seuraavat osa-alueet: kirkon kasvatuksen olemus, kasteen merkitys, osallisuus ja osallistuminen, ihmisarvo ja turvallisuus sekä kasvun tukemisen keskeiset tehtävät elämänkaaren eri vaiheissa (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2012a). Kirkon kasvatuksen linjauksessa kasvatus nähdään kaikenikäisten kokonaisvaltaisen kasvun mahdollistamisena ja tukemisena. Se on yhdessä tekemistä, olemista ja ihmettelyä. Kasvu nähdään ilmiönä, sitä halutaan tarkastella kokonaisvaltaisesti, eikä yksittäisten roolien, kuten kasvattaja tai organisaatio, näkökulmasta. Ihminen nähdään ja kohdataan arvokkaana Jumalan kuvaksi luotuna. Ihminen on saanut luomissa lahjoja, joiden pohjalta mahdollistetaan ja tuetaan kasvua. Kasvun tukeminen, kehittyminen ja oppimisen ilo on jokaisen oikeus. Kasvurauhan ja turvallisen ilmapiirin tärkeyttä korostetaan - ne luovat edellytykset kasville, kehittymiselle ja oppimiselle. Kirkon kasvatus- ja kasvunäkemyks perustuu kokonaisvaltaiseen ihmiskäsitykseen, jossa hengellisyys nähdään erottamattomana osana ihmistä, kuten fyysinen, henkinen, sosiaalinen, emotionaalinen ja esteettinen olemus. (Pesonen 2012, 47.)

Mäkinen (2011) esittää kirkon kasvatustalouteen kysymyksen, kelpaavatko lapset ja nuoret kasvattamattakin? Mäkisen mukaan seurakunta ei ole koulu aikuisille eikä lapsille, jossa kasvatetaan tulevaisuuden seurakuntalaisia, vaan sen tehtävä on koota yhteen tämän hetken seurakuntalaisia. Seurakunnan tehtävänä on olla paikka, jossa lapset ja nuoret otetaan vakavasti, heidän ideoitaan ja ajatuksiaan kuunnellaan ja jossa he voivat toteuttaa haaveitaan sekä olla täysivaltaisia seurakuntalaisia.

4.3 Kirkon monikulttuurinen työ

Kirkon monikulttuurisen työn tavoitteena on Palmun ym. (2012, 213) mukaan edistää maahanmuuttajien kotoutumista ja osallisuutta kirkkoon ja suomalaiseen yhteiskuntaan. Monikulttuurisen työn tarkoituksena on kutsua seurakunnan yhteyteen muualta Suomeen tulevia ja edistää myönteistä asenneilmapiiriä alueellisesti ja yleensä suomalaisessa yhteiskunnassa. Kirkko järjesti maahanmuuttajille suunnattuja leirejä yli 80 seurakunnassa vuonna 2011. Puolet näistä leireistä oli parisuhdeleirejä. Kansainvälisiä monikulttuurisia leirejä tai perheleirejä oli vajaassa kahdessakymmenessä seurakunnassa. Osa leireistä oli suunnattu vain naisille. Vuonna 2011 monikulttuurisuuteen liittyvää koulutusta järjesti 16 prosenttia seurakunnista. Eniten koulutusta järjestettiin Helsingin (36 %) ja Espoon (29 %) hiippakunnan seurakunnissa. Kirkon haasteena on huomioida maahanmuuttajat konkreettisessa seurakuntatyössä, jossa maahanmuuttajat ja Suomeen palaavat ulkomaalaisiirtolaiset olisivat osallisia (vrt. 3.4). (Palmu ym. 2012, 213–215.)

Kirkko on ollut mukana vuosina 2008–2011 useissa monikulttuurisuuteen liittyvissä hankkeissa, kuten Euroopan kirkkojen siirtolaiskomission EU-rahoitteinen Miracle-projektissa, jossa tavoitteena oli maahanmuuttajien osallisuuden edistäminen kirkkojen jumalanpalvelus-elämässä ja kaikessa toiminnassa. Hankkeessa selvitettiin uskonnollisten yhteisöjen potentiaalia maahanmuuttajien integraation kannalta. (Palmu ym. 2012, 215.)

5 LEIRIN MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT

Opinnäytetyömme lähtökohta oli, että käytämme mahdollisimman paljon erilaisia toiminnallisia menetelmiä lastenohjelman suunnittelu- ja toteutusvaiheessa. Pyrimme ottamaan myös huomioon kristillisen kasvatuksen eri ulottuvuudet (ks. 4.1). Tarkoituksena oli rakentaa leirin ohjelma niin, että lapsi voisi mahdollisimman paljon olla itse osallisena (ks. 3.4) ja aktiivisena toimijana erilaisissa tuokioissa. Tutustuimme ennen leiriä erilaisiin toiminnallisiin menetelmiin (ks. 5.2 ja 5.3) ja haastattelimme alan asiantuntijoita. Lukemamme teorian ja saamamme tiedon pohjalta suunnittelimme leirin lastenohjelman.

Halusimme antaa lapselle mahdollisuuden olla luova ja toteuttaa itseään. Tavoitteenamme oli myös, että lapset voisivat elämyksellisen toiminnan kautta kokea uusia asioita ja nauttia Jumalan luomistyöstä. Otimme leirin moneen tuokioon vahvasti mukaan musiikin ja pyrimme hyödyntämään sitä mahdollisimman paljon. Tässä luvussa esittelemme mitä leirityö itsessään on ja neljä leirillä käyttämäämme menetelmää, jotka ovat toiminnallisuus, musiikki, elämyksellisyys ja luovuus.

5.1 Leirityö

Leirityöllä on luterilaisessa kirkossa vahva perinne. Leiritoiminta on olennainen osa seurakunnan varhaisnuorisotyötä. (Pietilä 1997, 174.) Leiritoimintaa on järjestetty erilaisten järjestöjen toimesta jo sadan vuoden ajan. Sitä mukaan kuin palkattiin työntekijöitä, leirit laajenivat osaksi seurakunnan nuorisotyötä. (Tukeva 2010, 108–110.) Leiriä pidetään yhtenä tehokkaimpana kasvatusmenetelmänä lapsi-, varhaisnuoriso- ja nuorisotyössä (Kinanen 1997, 204).

Leiritoiminta tarjoaa osallistujilleen paljon erilaisia asioita, kuten yhdessäoloa, musiikkia, hiljentymistä, kaikkien hyväksymistä omana itsenään, onnistumisen kokemuksia ja Pyhän läsnäoloa (Tukeva 2010, 108). Leirillä päivää rytmittävät ruokahetket, joita on yleensä viisi päivän aikana. Lyhyelläkin leirillä on mahdollisuus kokea yhteenkuulu-

vuotta ja ryhmästä voi muodostua yhtenäinen. Tämän mahdollistaa se, kun koko leiri elää jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään vuorokaudet ympäri. (Pietilä 1997, 174.) Toimintaympäristö luo puitteet leirille (Ketola 2002, 48). Leirit muokkautuvat ryhmän mukaisesti ja usein jäseniensä kaltaiseksi. Leirillä jokainen on riippuvainen ryhmästä. Leiri on hyvä kasvatusmetodi ryhmädynamiikan kannalta. Leiri opettaa osallistujilleen vastuuta ja yhteisiä pelisääntöjä. Leirillä jokaisen teot vaikuttavat koko ryhmän elämään. (Kinanen 1997, 206.)

5.2 Toiminnallisuus ja elämyksellisyys

Toiminnallisia menetelmiä käytettäessä oppiminen tapahtuu kokeilemalla, tekemällä ja osallistumalla. Toiminta ei ole tavoite, vaan sen avulla oppiminen. Tämän vuoksi on tärkeää, että oppimisille ja kasvatuksella asetetaan päämäärä. (Räsänen 2008, 299.) Toiminnalliseen oppimiseen sisällytetään erilaisia aktiiviseen toimintaan perustuvia opetusmenetelmiä. Tällaisia ovat esimerkiksi draama, kuvaamataide, käsityöt ja musiikki. Kyseessä ei ole siis yksi tarkkarajainen oppimismuoto, vaan joukko erilaisia lähestymistapoja, joita yhdistää toiminnallisuus. Toiminnallinen oppiminen on yleensä sosiaalinen tapahtuma. Toiminnallisuuden kautta lapsi saa itse hahmottaa, miten opiskeltava aines jäsentyy hänen elämässään. (Kallioniemi 2004, 59.)

Toiminnallisten menetelmien lähtökohtana on, että lapsi on kokonaisvaltainen. Lapsella on aistit valppaina, joten oppimista edistää, kun tuokio sisältää esimerkiksi jotakin katsottavaa, kuunneltavaa, maisteltavaa ja kosketeltavaa. On hyvä myös huomioida se, että lapsi ei joudu koko tuokiota istumaan. Erilaiset toiminnot, joissa lapsi pääsee itse liikkumaan ja osallistumaan ovat hyviä. (Kaskinen 2012.) Toiminnalliset menetelmät toimivat niin tytöillä kuin pojillakin (Räsänen 2008, 299).

Elämyspedagogiikka kytkeytyy olemassa olevaan todellisuuteen, kuten ruoka, sää, tuli, vesi, hiljaisuus, itse tekeminen, aistit, liikkuminen ja monet muut asiat (Ketola 2002, 290). Elämyspedagogiikka on kasvatusmenetelmä, joka käyttää apunaan seikkailua, ilmaisua ja erilaisia pelejä persoonallisten ja terapeuttisten käsitteiden saavuttamiseksi. Elämyspedagogiikassa korostetaan elämyksellisyyttä, kokonaisvaltaisuutta, haasteiden kohtaamista ja omien voimavarojen vahvistamista. Kolme keskeistä peruskäsitettä ovat

elämys, luonto ja yhteisöllisyys. (Kallioniemi 2010,138.) Leirin olosuhteet tarjoavat hyvät puitteet kokea erilaisia elämyksiä (Ketola 2002, 290).

Elämyspedagogiikan avulla pyritään luomaan olosuhteita luovalle ja elämykselliselle toiminnalle. Tällainen toiminta mahdollistaa sen, että lapsi voi löytää itsestään uusia ulottuvuuksia, voimavaroja ja tietoisuutta omista mahdollisuuksistaan ja kyvyistään. Kasvatusmenetelmässä tärkeää on yhdessä tekeminen, jolloin lasten ja nuorten sosiaaliset suhteet parantuvat ja he voivat esimerkiksi oppia sosiaalisia taitoja. (Kallioniemi 2010, 139.) Elämyksellisyyden luova lähestymistapa auttaa lasta näkemään uskonnon merkityksen jokapäiväisessä todellisuudessa (Kallioniemi 2004, 58–59).

5.3 Luovuus ja musiikki

Luovuudessa ei ole oikeaa ja väärää tapaa tehdä asioita, on ainoastaan lukuisia mielenkiintoisia vaihtoehtoja. Luovuus vaatii rohkeutta ajatella ja tehdä niin kuin haluaa, pelkäämättä muiden ihmisten arvostelua tai vähättelyä. Luova ihminen ei kiinnitä jatkuvasti huomiota oman tekemisensä tasoon ja vertaa itseään muihin. Olennaista on, että luovuus tuottaa iloa ja sisältöä elämään. (Solatie 2009, 32–33.)

Lapsi on heti syntymästään saakka luova. Lapsen luovuutta on uteliaisuus ja halu ratkaista ongelmia. Luovuus kukoistaa lasta kunnioittavassa ja oppimiseen kannustavassa ympäristössä. (Abrahamsson & Tolonen 1997, 233.) Työntekijä voi omalla käytöksellään näyttää esimerkkiä. Lapsen on myös hyvä nähdä, että virheiden tekeminen on sallittua. Arvot antavat kehyksen, jonka sisällä on helppo toimia. Lasta on tärkeää rohkais- ta myönteisillä ja kannustavilla kommentteilla. Lasten ideoille tulee olla myös kuuliai- nen ja toteuttaa niitä yhdessä mahdollisuuksien mukaan. (Solatie 2009, 54.) Luova leik- ki (ks. 3.3.) ja kuvitellut tarinat liikuttelevat ainutlaatuisella tavalla mielikuvituksen mysteeriä ja harjaannuttavat aisteja, herkkyyttä, keskittymistä ja yhteistoimintaa (Abra- hamsson & Tolonen 1997, 233).

Musiikilla on suuri merkitys lapsen elämässä. Musiikkikasvatuksen avulla voidaan vai- kuttaa lapsen tasapainoiseen kokonaispersoonallisuuden kehittymiseen. (Paasolainen 2004, 182.) Parhaimmassa tapauksessa musiikki voi vaikuttaa siihen, että lapsen minä-

kuva vahvistuu (Eerola 1997, 165). Melodiat, rytmit ja sanat tarttuvat helposti lapsen mieleen (Kinnunen 2011, 110).

Laulut jäävät syvälle lapsen alitajuntaan ja niiden kautta voi muotoutua kuva uskosta ja Jumalasta. Lapsena opitut laulut voivat putkahtaa myöhemmin mieleen aikuisuudessa. (Kaskinen 2012.) Monet ovat sanoneet, että lapsuudessa opitut laulut ovat saattaneet olla tienviittoja joissain elämänvaiheessa. Ne ovat näyttäneet suuntaa takaisin lapsuudessa koetun turvallisen uskon lähteelle. (Kinnunen 2011, 46.)

Musiikkitoiminta on tärkeä osa seurakuntien lapsi- ja nuorisotyötä (Eerola 1997, 169). Musiikki luo yhteyttä. Yhteyden kannalta on olennaista, että seurakuntalaiset jakavat yhteisen kokemuksen musiikista. Laulaminen on yhteishenkeä lujittavaa. Musiikin yhdistävän vaikutuksen saattamana voi ujompikin lapsi päästä helpommin mukaan ryhmään. (Paasolainen 2004, 183–185.) Yhdessä laulettavat laulut ovat osa ryhmän yhteistä kokemusmaailmaa. Yhteislauluilla on myös tärkeä merkitys siinä, että ryhmässä syntyy hyvä ja turvallinen ilmapiiri. (Maukonen 2005, 168–169.) Laulun ja muun musiikin avulla on mahdollisuus ilmaista iloa ja kiitosta, rukousta ja rakkautta, uskoa ja yhteyttä (Eerola 2009, 196).

Positiivisen palautteen antaminen lapsille on tärkeää, sillä se kannustaa lapsia iloiseen musisointiin. Erityisesti pienten lasten kanssa on laulujen yksinkertaisuus tärkeää. Laulun ollessa selkeä sekä sanoiltaan, että melodialtaan jää enemmän energiaa itse musiikista nauttimiseen. (Paasolainen 2004, 185.) Lasten musiikkituokioiden tehtävänä on luoda lapsille kannustava ja iloinen ilmapiiri, jossa he voivat kokea itsensä toteuttamista sekä onnistumisen riemua yhdessä ohjaajan kanssa. Ohjaajan tehtävä on luoda turvalliset raamit, joiden sisäpuolella jokainen lapsi voi lähestyä omalla tavallaan yhteistä soittoa, laulua tai liikuntaa. (Paasolainen 2004, 188.)

Teatterikasvatustyöryhmän (1982) mukaan draamalla tarkoitetaan ihmisen aisteihin, älyyn, mielikuvitukseen ja eri ilmaisukeinoihin perustuvaa toimintaa, joka kasvatustieteellisenä pyrkii kehittämään ihmisen koko persoonallisuutta sekä kykyä itsenäiseen ajatteluun ja työskentelyyn. Ilmaisutaidolla tarkoitetaan ihmiskehoa, eri välineitä ja materiaaleja hyväksikäyttävää äänellistä, ilmeellistä, eleellistä ja liikunnallista viestintää. Ilmaisutaito pyrkii lapsen persoonallisuuden kehittämiseen tyydyttämällä hänen luon-

taista ilmaisutarvettaan. Jokainen lapsi osaa näytellä. Vaikka ei osaisi kirjoittaa, voi ilmaisutaidon kautta osoittaa uusia piirteitä itsestään. Erilaiset improvisointitehtävät lisäävät itsetuntemusta ja kehittävät ajattelukykyä sekä muistia, yleistä aktiivisuutta ja omatoimisuutta kuin myös sosiaalisuutta ja yhteistyökykyä. (Koppinen & Pollari 2011, 147.)

6 LEIRIN SUUNNITTELUPROSESSI

Leirin suunnitteluprosessi ja opinnäytetyön suunnittelu kulkivat käsi kädessä. Huuskonen oli käynyt tutustumassa Meilahden seurakunnan järjestämään Puuhamessuun, ja haastatteli siellä messun luojaa Marja Heimala-Pelkosta. Vuolteenaho oli kiinnostunut menemään juhannuksena IEC:n juhannusleirille työntekijäksi lastenohjelmaan. Olimme alun perin ajatelleet tehdä opinnäytetyön IEC:n pyhäkoulutyöhön liittyen. Saimme idean, että voisimmekin toteuttaa opinnäytetyöhömmme liittyvän hankkeen juhannusleirillä.

Leirin suunnitteluun antoi raamit aikuisten ohjelman aikataulu, joka oli suunniteltu jo valmiiksi siinä vaiheessa, kun lähdimme suunnittelemaan hanketta. Halusimme tuoda jotain uutta perinteisten opetustuokioiden rinnalle. Olimme huomanneet tutustuessamme monikulttuuriseen lapsityöhön, että mitä enemmän opetus sisältää toimintaa, sitä innokkaammin lapset osallistuvat toimintaan.

6.1 Suunnittelun lähtökohdat

Ennen leirin varsinaista suunnittelua kävimme tutustumassa erilaisiin tapahtumiin. Maaliskuussa perehdyimme lattiakuvamenetelmään Diakonia-ammattikorkeakoulun tilaisuudessa. Tutustuimme Jakomäen kirkolla toteutettuun nukkevaellukseen sekä Vivamon Raamattukylän näytelmiin Salomo, Tuhlaajapoika ja nukketeatteri Valkovillan kertomukseen hyvästä ja pahasta paimenesta. Kaikki tutustumiskäynnit tapahtuivat toukokuun aikana. Puuhamessun, nukkevaelluksen ja näytelmien kautta saimme tietoa ja ideoita lapsi- ja varhaisnuorisotyöstä sekä erilaisista menetelmistä, joita käytetään.

Haastattelimme opinnäytetyötämme varten Helsingin Raamattukoulun toiminnanjohtajaa Marja Heimala-Pelkosta sekä Vivamon johtajaa Anna-Mari Kaskista toukokuun aikana. Heimala-Pelkonen kertoi erilaisista toiminnallisista menetelmistä, joita hän on käyttänyt työssään. Kaskinen kertoi meille Mukulamessin synnystä, musiikin vaikutuksesta lapsiin ja siitä, miten hän kokee toiminnalliset menetelmät ja miten niitä tulisi hyödyntää lasten parissa työskennellessä.

Tutustumiskäyntien ja haastattelujen lisäksi kävimme tutustumassa Ryttylän leirikeskukseen toukokuun lopussa. Vierasemäntä esitteli meille tilat ja kertoi käytännön asioita, jotka tulee ottaa huomioon leirin aikana. Saimme käsityksen mitä leirikeskuksen tavaroita voisimme hyödyntää leirillä. Kiersimme leirin alueen, ja totesimme, että se on laaja. Mietimme käynnin aikana mahdolliset rajat, joiden yli lapset eivät saisi mennä ohjelman aikana. Kartoitimme myös mahdolliset riskit, jotka tulee ottaa huomioon suuren lapsijoukon valvonnassa. Saimme tietää, että käytössämme lasten ohjelmaa varten ovat kaikki rakennukset, kappelia lukuun ottamatta.

Suunnittelun alkuvaiheessa emme tieneet vielä tarkasti, kuinka monta ihmistä lastenohjelmaan tulee leirin aikana osallistumaan. Arviomme oli, että lapsia tulisi osallistumaan noin 50. Lopullinen lapsiluku, 37, selvisi vasta kolme päivää ennen leiriä. IEC:ltä saamamme tiedon mukaan saisimme rekrytoida tiimiin neljä työntekijää meidän lisäksi. Lähetimme yleisen sähköpostin Diak Kauniaisten opiskelijoille, jossa kerroimme tulevasta leiristä ja tiedustelimme heidän halukkuuttaan tulla juhannusviikonlopuksi töihin opinnäytetyöleirillemme.

Perehdyimme ennen leiriä erilaisiin toiminnallisiin menetelmiin, kristilliseen kasvatukseen, lapsen ja nuoren kehitykseen sekä yhteiskunnalliseen keskusteluun aiheesta. Lisäksi otimme selvää erilaisista palautteenkeruumenetelmistä. Kokoonnuimme työparina suunnittelemaan leiriä säännöllisesti touko-kesäkuun aikana toistakymmentä kertaa. Lastenohjelman työntekijöiden kanssa pidettävään palaveriin kokoonnuimme kolme kertaa.

6.2 Leirisuunnitelma ja tarvikehankinnat

Lasten ohjelman teemaksi valitsimme aluksi ystävyyden, sillä leirille tulisi osallistumaan paljon lapsia, jotka tunsivat toisensa entuudestaan. Toteuttamistavaksi suunnittelimme majanrakennuksen, joka toteutettaisiin luonnonmateriaaleja käyttämällä. Lisäksi suunnittelimme toteuttavamme raamattuaiheisen nukkevaelluksen, jonka lapset saisivat toteuttaa ja esittää vanhemmilleen. Suunnitelmiin tuli muutos Ryttylään tutustumisen yhteydessä, sillä totesimme, että alueella ei ollut sopivaa metsää majanrakennukseen. Huomasimme myös tutustuttuamme aikuisten leiriohjelmaan, että sopivaa aikaa nukkevaellukselle ei ole. Ystävyysteema muotoutui loppujen lopuksi Jumalan huolenpidosta nousevien teemojen ympärille.

Suunnitteluvaiheessa päätimme, että tulemme leirillä olemaan mahdollisimman paljon ulkona. Ajattelimme, että kesän ollessa parhaimmillaan on lapsillekin mieluisampaa olla ulkona, kuin sisällä. Tähän ajatukseen pohjautuen suunnittelimme toteuttavamme perjantai-iltapäivänä koko perheelle suunnatun luontopolun. Luontopolku rakentuisi niin, että perheet voisivat keskenään kiertää sitä ja matkalla olisi erilaisia tehtäviä ja raamatunkohtia, jotka liittyvät esimerkiksi luontoon ja luomakuntaan. Tämä idea ei kuitenkaan lopulta toteutunut, sillä Ryttylän ulkoiset puitteet eivät olleet kovin suotuisat luontopolun toteuttamiseen. Luontopolku muuttui perheiden yhteiseksi tehtäväradaksi, joka oli helppo toteuttaa leirikeskuksen isolla nurmikkokentällä. Suunnittelimme myös, että sunnuntaina pidettävä lasten jumalanpalvelus tultaisiin pitämään luonnon keskellä.

Päätimme, että pidämme musiikkia mahdollisimman vahvasti esillä. Valitsimme yhden leirilaulun, jota lauloimme lähes jokaisessa tuokiossa useaan otteeseen. Laulu oli Jukka Leppilammen säveltämä ja sanoittama Vuorilaulu. Perusteluina kyseisen laulun valintaan oli se, että helpon kertosäkeistön vuoksi nuorimmat lapset pystyivät sen oppimaan korvakuulolta. Kertosäkeistön toistuvaan halleluja ylistykseen oli helppoa yhtyä myös niiden lasten, joilla ei suomenkieli ole äidinkieli (ks. 5.3.) Toiseksi leirimme tärkeäksi kappaleeksi nousi Jukka Salmisen ”Viis leipää, kaksi kalaa”. Kappale harjoiteltiin ensimmäisen kerran Ruokkimisihme-draaman yhteydessä. Käytimme samaa laulua myös esimerkiksi lasten jumalanpalveluksessa kolehtilauluna. Laulu oli sopivan yksinkertainen ja sisällöllisesti puhutteleva.

Suunnitteluvaiheessa hankimme leirille oman maskotin. Ajattelimme, että maskotti voisi toimina yhtenä leirin ohjaajana ja hänen suullaan voitaisiin käydä läpi erilaisia asioita. Mietimme myös, että maskotin avulla olisi mahdollista luoda helpommin kontakti lapsiin. Ajattelimme, että maskotti ilahduttaisi nuorimpia lapsia, jotka osallistuisivat ohjelmaan. Ostimme leirille maskotiksi lammaskäsinuken.

Leirimme rakentui jo paljon erilaisten toiminnallisten elementtien ympärille. Tavoitteenamme oli, että näemme, miten toiminnalliset menetelmät toimivat käytännössä sekä millaisia hyviä puolia ja mahdollisia haasteita niiden käyttö asettaa. Suunnittelimme tekemistä, joka toimii isollakin lapsiryhmällä. Pyrimme myös tekemään ohjelmasta joustavan, jotta sitä pystyy muokkaamaan tarpeen mukaan leirillä.

Lastenohjelman budjetti oli 100 euroa. Leiriä suunniteltaessa pidimme tärkeänä myös ekologisuutta. Halusimme suunnitella ohjelmaa, joka ei vaadi kovin suuria tarvikehankintoja. Hankimme mahdollisimman paljon tavaroita käytettyinä, hyödynsimme luonnonmateriaalia ja käytimme mahdollisuuksien mukaan omia tavaroitamme ja leirikeskuksessa valmiina olevia tavaroita.

Saimme hankittua leirillemme suuren määrän tavaraa kierrätyslavalta. Lavalta löytyi muun muassa paljon käyttökelpoista paperia, tarroja, mattoja, värityskirjoja ja leluja. Hyödynsimme kaikkia näitä leirillämme erilaisissa toiminnoissa. Leiriristiin tarvittavat puut saimme lahjoituksena tuttavien kautta. Touhuissa ja toiminnoissa tarvittavat ulkoiluvälineet olivat meidän omiamme tai leirikeskuksesta saatuja. Leirille ostimme uutena leirimaskotin, pullataikina-aineet, nimikyltteinä toimineet pyykkipojat sekä leiriristiin tarvittavan metallilangan.

6.3 Tiimi ja tiimiprosessi

Saimme kesäkuun alussa lastenohjelman työntekijätiimin kokoon. Tiimi muodostui neljästä työntekijästä meidän lisäksi. Lähdimme suunnittelemaan leiriä, jossa työntekijöinä toimi neljä naista ja kaksi miestä. Työntekijätiimiin tuli kuitenkin viimehetken vaihdos vielä leirin alussa, sillä toinen miestyöntekijöistä joutui muihin tehtäviin leirillä. Ohjelmaan tuli mukaan vapaaehtoinen työntekijä, joka oli ollut meihin jo ennen leiriä yhteydessä ja kertonut halukkuutensa olla mukana toteuttamassa lastenohjelmaa.

Halusimme panostaa lastenohjelman työntekijätiimin ryhmäytymiseen ja heidän perehdyttämiseensä ennen leiriä. Tämän vuoksi järjestimme kesäkuun aikana kaksi leiripalaveria työntekijöiden kesken. Lisäksi kävimme etukäteen neljän hengen tiimillä tutustumassa Ryttylän tiloihin ja kartoittamassa erilaisia asioita, joita oli hyvä ottaa huomioon lastenohjelmaa suunniteltaessa.

Halusimme tiimipalavereiden kautta tutustua työntekijöihin ja keskustella siitä, millaisia ajatuksia leirille lähtö herättää. Käytimme molempien tiimipalavereiden aikana hyödyksi tunnekortteja, jotka auttoivat avaamaan keskustelua. Halusimme myös kartoittaa jokaisen työntekijän erityisvahvuudet ja lahjansa ja ottaa huomioon heidän omat kiinnostuksen kohteensa leirillä. Olimme päävastuussa tiimin vetämisestä.

Tiimipalavereissa kävimme läpi tulevaa leiriä läpi laatimamme ohjelman mukaan. Kävimme läpi jokaisen tuokion ja ihmiset, jotka ovat päävastuussa niissä. Näin saimme hyvin jaettua tehtäviä eri ihmisille ja kaikkien ei tarvinnut olla jokaisessa tuokiossa kantamassa vastuuta. Halusimme myös panostaa työntekijöiden keskinäiseen hengelliseen elämään ja lopetimme yleensä palaverimme yhteiseen rukoukseen.

Pidimme leirimme lastenohjelman työntekijöihin aktiivisesti yhteyttä ennen leiriä sähköpostin kautta. Viestiketjun kautta oli helppoa olla yhteyksissä toisiin ja jakaa ajatuksia, joita leiri herättää. Vastasimme myös kaikista käytännön asioista, jotka koskivat lastenohjelman työntekijöitä. Neuvottelimme muun muassa IEC:n työntekijöiden kanssa tiimimme jäsenille maksettavan korvauksen leiristä.

Pyrimme leirillä pitämään aina tarpeen tullen työntekijöiden kanssa palaverin ja pitämään huolta siitä, että jokainen tietää mitä leirillä seuraavaksi tapahtuu ja kuka kantaa vastuuta siitä. Palavereissa tarjoutui myös mahdollisuus antaa ja vastaanottaa palautetta sekä kertoa erilaisia ajatuksia, joita on lasten kanssa työskennellessä herännyt. Kokousten tarpeellisuus kasvoi entisestään leirin alussa tapahtuneen työntekijävaihdoksen vuoksi. Oli tärkeää perehdyttää uusi työntekijä leirin ohjelmaan ja ottaa hänet mukaan tiimiimme.

7 LEIRIN TOTEUTUS

Leiri pidettiin kansanlähetysovistossa Ryttylässä juhannuksena 2012. Kansanlähetysovisto on Suomen evankelis-luterilaisen Kansanlähetyksen päätoimipaikka. Leiri oli tarkoitettu kaikille seurakuntalaisille. Leirille osallistui yhteensä n. 150 ihmistä. Lastenohjelmaan osallistui yhteensä 37 lasta. 3–6-vuotiaita lapsia oli 11, 7–12-vuotiaita varhaisnuoria 14 ja nuoria leirillä oli 12. Leirin pituus oli kolme päivää, alkaen perjantaina aamupäivällä ja päättyen sunnuntaina iltapäivällä.

IEC on viime vuosina pitänyt juhannusleirit Ryttylässä. Ryttylän leirikeskuksen pihapiiri muodostuu monesta erilaisesta rakennuksesta, suuresta nurmikkokentästä, lasten leikkipihasta sekä lentopallokentästä. Uintimahdollisuutta ei ole, sillä leirikeskus ei ole järven rannalla, vaan sitä ympäröivät pellot, maalaismaisema ja kylätie.

Vastuu lapsista oli lastenohjelman aikana ohjaajilla ja muuna aikana vanhemmilla. Lasten ohjelma toteutettiin yhtä aikaa aikuisten ohjelman kanssa. Muu aika leiriläisillä oli vapaa-aikaa. Lasten ohjelmassa pyrimme ottamaan huomioon eri ikäkaudet, kristillisen kasvatuksen eri ulottuvuuksien osa-alueet ja jättää riittävästi aikaa myös lasten vapaaseen leikkiin. Suunnittelemamme ohjelman lisäksi leirillä muun muassa hoidettiin vuo-hia ja pelattiin jalkapalloa. Oman leimansa leirille ja sen lopulliseen toteutukseen toivat jalkapallon EM-kisat, joita varten oli pystytetty kisakatsomo jättilaaajakankaineen.

7.1 Lasten tervetulo-pöytä

Saavuimme perjantai-aamuna lastenohjelman työntekijöiden kanssa ajoissa leirikeskukseen. Tavoitteenamme oli, että ehdimme pystyttämään oman tervetulo-pöydän lapsille ennen kuin he saapuvat leirille. Pöytä sijaitsi leirikeskuksen päärakennuksen edessä. Valitsimme paikan sen perusteella, että perheet huomaisivat sen saapuessaan leirille. Teimme pöydästä sellaisen, että se herättää lapsen mielenkiinnon. Pöydällä oli myös leirimaskottimme lammas vastaanottamassa lapsia. Pöydän yhteydessä oli myös esittely seuraavana päivänä toteutettavista työpajoista.

Pöydän takana istui kaksi lastenohjelman työntekijää. Toinen kysyi lapsen nimen ja toinen antoi lapselle pyykkipojan, johon hän sai kirjoittaa oman nimensä. Lastenohjelman muut työntekijät olivat myös pöydän lähetyvillä ottamassa vastaan lapsia. Vanhemmat täyttivät lasten ilmoittautumispöydän yhteydessä myös laatimamme lupalapun, jossa kysyttiin lapsen kuvauslupaa. Lisäksi kysyimme vielä varmuuden vuoksi mahdollisia sairauksia ja muita asioita, joita lastenohjelman työntekijöiden oli hyvä tietää. Kerroimme vanhemmille, että leirin lastenohjelma on osa opinnäytetyötämme ja tämän vuoksi keräämme lupalaput.

Lasten tervetuloöpöydän tarkoituksena oli, että voimme luoda heti leirin alusta alkaen kontaktin lapsiin ja heidän vanhempiinsa sekä saada lapset tuntemaan olonsa tervetulleeksi. Tavoitteena oli myös luoda luonteva hetki kohdata vanhempia ja antaa heille mahdollisuus tutustua lastenohjelman työntekijöihin.

7.2 Aloitushetki

Leirin varsinainen lastenohjelma alkoi perjantaina lounaan jälkeen. Halusimme, että aloitushetkeen osallistuvat kaikki ikäryhmät, jotta näemme kerralla kaikki ja saamme käsityksen siitä, millaisen ryhmän kanssa tulemme pitämään leirin. Halusimme myös nähdä, miten koko ryhmä toimii yhdessä.

Tarkoituksena leirin ensimmäisessä tuokiossa oli luoda hyvä leiritunnelma, esitellä lastenohjelman työntekijät, tutustua toisiimme ja opetella leirilaulu. Tavoitteenamme oli, että lapsi voisi tuntea olonsa turvalliseksi ryhmässä heti leirin alusta saakka. Aloitushetkeä voi tarkastella myös kristillisen kasvatuksen ulottuvuuksien kautta. Tässä hetkessä olivat esillä erityisesti kokemuksellinen, eettis-moraalinen, huolenpidollinen ja pedagoginen ulottuvuus (ks. 4.1).

Ohjelma alkoi työntekijöiden esittäytymisellä. Loimme kontaktia lapsiin kyselemällä heiltä erilaisia kysymyksiä liittyen leiriin. Halusimme saada lasten mielenkiinnon heräämään ja esitimme heille pienen näytelmän, jossa yksi työntekijä tuli ”väärälle” leirille, mutta lopulta kuitenkin hyväksyimme hänet mukaan leirille.

Tutustumisleikkinä toimi ”kävely tilassa”. Tarkoituksena leikissä oli, että lapset pääsevät liikkumaan ja voivat luontevasti ottaa kontaktia toinen toisiinsa. Leikissä käveltiin musiikin tahdissa erilaisilla tyyleillä ja tervehdittiin toinen toisia eritavoin. Leikkiä johti yksi lastenohjelman työntekijä, joka antoi lapsille ohjeita miten toimia.

Halusimme ottaa lastenohjelman lopuksi yhden yhteistoimintaharjoituksen, johon tarvitsimme jokaisen leiriläisen mukaan. Yhteistoimintaharjoite on tehtävä, joka suoritetaan yhdessä ryhmän kaikkien jäsenten kanssa (Aalto 2000, 280). Tavoitteenamme oli, että yhdessä tekeminen ja onnistuminen luovat ryhmähenkeä. Otimme yhteistoimintaharjoitteeksi ”jonokävelyn”. Idea oli, että jokainen lapsi ottaa köydestä kiinni ja muodostamme suuren jonon. Tavoitteenamme on yhtenä suurena jonona, jonka köysi yhdistää, kävellä leirimme lastenohjelman aikana voimassa olevat rajat. Köydestä kiinni pitämällä täytyy pystyä kävelemään yhtenä suurena jonona. Harjoitteessa on tärkeää se, että tehdään yhteistyötä ja kukaan ei saa esimerkiksi kiskoa köyttä. Tehtävän tarkoituksena oli leiriläisten yhdessä tekeminen ja onnistuminen, joka luo ryhmähenkeä. Tuokion aikana laulettu hengelliset laulut sekä yhteinen rukous leirin puolesta (ks. 3.5) olivat osa kristillisen kasvatuksen rituaalista ulottuvuutta (ks. 4.1).

7.3 Nuorten mediaprojekti

Nuoret olivat mukana yhteisessä aloitushetkessä. Suunnittelemamme ohjelma oli suunnattu pääasiassa lapsille ja varhaisnuorille, joten ohjelma ei juuri tavoittanut nuoria. Yksi lastenohjelman työntekijöistä keräsi nuoret omaksi ryhmäkseen ja he siirtyivät toiseen huoneeseen. Nuorten kanssa pyrittiin luomaan yhteishenkeä ja tutustumaan leikin avulla. Tämän jälkeen nuoret ohjeistettiin mediaprojektia varten.

Projektin lähtökohtana oli tarve saada lastenohjelmasta kuvamateriaalia päätösjumalanpalvelukseen, jossa lapset kertovat vanhemmille kuvin ja sanoin, mitä ovat leirillä tehneet. Alkuperäisessä ideassa joku ohjaajista kuvaisi lasten tekemisiä ja lähettäisi kuvat yhdelle leirin työntekijöistä, joka heijastaa kuvat projektorilla valkokankaalle. Ohjelman suunnitteluvaiheessa huomasimme, että leirille oli ilmoittautunut kymmenen yli 13-vuotiasta nuorta, joille ei ollut suunniteltu omalle ikäkaudelle sopivaa ohjelmaa. Nuorille ei ollut varattu omaa työntekijää. Ohjelman suunnittelu kyseiselle ikäryhmälle ei kuu-

lunut alkuperäiseen toimeksiantoomme, mutta sovimme, että huomioimme nuoria ohjelmassa mahdollisuuksien mukaan. Tehtävän tavoitteena oli antaa nuorille vastuuta ja mielekästä tekemistä (ks.3.4, Rantala 2011).

Nuoret saivat projektia varten IEC:ltä käyttöönsä tietokoneen ja kameran, sekä oman tilan, joka toimi mediakeskuksena. Rohkaisimme heitä kysymään aktiivisesti neuvoa ja apua muilta ohjaajilta aina tarpeen tullen. Ohjeistimme nuoret muodostamaan kaksi ryhmää ja jakamaan tehtävät. He kuvasivat ja tekivät töitä kahdessa tiimissä kahden päivän ajan. Lopputuloksena oli yhdessä toteutettu esitys, jonka he esittelivät päätösjuomalanpalveluksessa kaikille leirin osallistujille. Toteuttamistapana oli diaesitys, johon nuoret olivat käsikirjoittaneet kertomuksen leirin tapahtumista. Kukin heistä kertoi yleisölle vuorollaan oman osuutensa. Nuoret vastasivat teknisestä toteutuksesta myös laitteiden osalta itse. Pidimme nuorille vielä oman loppupalaverin, jossa heillä oli mahdollisuus kertoa mielipiteitään projektista, sekä vastaanottaa pienet palkinnot onnistuneesta projektista.

7.4 Tehtävärata ja leiriristin teko

Tehtävärata ja leiriristin teko toteutettiin perjantaina iltapäivällä. Kauniissa auringonpaisteessa oli ihanteellista olla ulkona ja touhuta yhdessä perheen kesken. Tehtävärataan osallistuminen oli vapaaehtoista ja lapset olivat kokoajan vanhempiensa vastuulla. Tehtävän tarkoituksena oli antaa perheille mahdollisuus viettää aikaa yhdessä ja ratkoa tehtäviä siten, että aikuiset ja lapset ovat vuorovaikutuksessa keskenään (ks.3.3, Neitola 2011).

Tehtävärataa varten kokoonnuttiin nurmikentälle, ja kaksi ohjaajaa jakoi tehtävälappuja, joissa oli jokin tehtävä. Tehtävän suoritettuaan perhe tuli hakemaan uuden tehtävälapun. Lapuissa tehtävät olivat sekä suomeksi että englanniksi. Ohjelmalle oli varattu aikaa yksi tunti. Yksi tehtävistä oli tehdä yhdessä vanhemman kanssa leiriristi (ks. 3.5, Ahtinen 2011). Olimme varanneet tehtävää varten sahattuja pajunoksia, rautalankaa, narua ja työkaluja. Ristit askarrettiin viltillä auringonpaisteessa. Yksi ohjaajista oli auttamassa askartelussa.

7.5 Ruokkimisihme-draama

Käsitlemme draamaa luvussa 5.3. Leirillä toteutimme Ruokkimisihme-draaman lauantaina aamupäivällä. Ruokkimisihmeessä olivat mukana kaikki työntekijät, mutta päävastuu oli leirimme miestyöntekijällä, joka valmisteli näytelmän lasten kanssa. Muita työntekijöitä tarvittiin suuren lapsijoukon liikuttamisessa paikasta toiseen. Tärkeää oli myös olla mukana avustamassa ruokkimisihmeen jälkeen tapahtuneessa ruokahetkessä.

Ruokkimisihme toteutettiin siten, että leirimme miestyöntekijä valmisteli viiden pojan kanssa näytelmän. Näytelmä työstettiin niin, että näyttelijöiden kanssa luettiin Raamatusta ruokkimisihme, jossa Jeesus ruokkii väkijoukon viidellä leivällä ja kahdella kalalla. (Matt.13:14-21.) Näyttelijät miettivät mitä rooleja näytelmään tarvitaan ja he saivat valita mieleisen roolin itselleen. He saivat myös käyttää pukuvaraston vaateista hyväksi.

Ruokkimisihme toteutettiin ulkona nurmikkokentällä, jolle oli rakennettu puolikaari matoista. Niiden keskellä oli näyttämö. Näytelmä toteutettiin niin, että miestyöntekijä toimi kertojana. Hän kutsui roolihenkilöt erikseen näyttämölle aplodien saattelemana. Näyttelijöillä oli muutamia vuorosanoja, mutta tärkeässä roolissa olivat myös eleet ja heidän rekvisiittansa. Näytelmän aikana lauloimme muutaman kerran laulun ”Viisi leipää, kaksi kalaa”, joka sopi sisällöllisesti hyvin näytelmään. Ennen ruuanjakoa ruoka siunattiin. Näytelmä päättyi siten, että opetuslapset jakoivat Jeesuksen siunaamat leivät kansalle, joita katsojat edustivat. Lapset saivat myös mehua ja keksejä. Hetki toimi samalla myös yhteisenä eväsretkenä.

Ruokkimisihmeen tarkoituksena oli pitää lapsille raamattuopetustuokio, mutta toteuttaa se käyttämällä hyväksi draamaa, elämyspedagogiikkaa ja musiikkia. Kristillisen kasvatuksen ulottuvuuksista korostuivat pedagoginen, opillinen, ja rituaalinen ulottuvuus. (ks. kohta 4.1.)

7.6 Työpajat

Lauantaina iltapäivällä toteutimme työpajat. Työpajoissa oli päävastuussa kolme työntekijää ja muut olivat avustajina. Työpajat toteutuivat kahdessa eri rakennuksessa ja kolmessa eri tilassa. Työpajat kestivät päivälliseen saakka. Lapsille oli tarjolla kolme erilaista työpajaa, johon he saivat osallistua. Tarkoituksena oli, että voisimme hyödyntää eri työntekijöiden lahjoja (ks. 6.3) ja järjestää lapsille erilaisia työpajoja, joita olivat leijan teko, leivonta ja improvisaatio. Lapset jaettiin kolmeen eri ryhmään, joissa he kiersivät työpajoja. Työpajat toimivat samanaikaisesti ja yhden tuokion kesto oli 40 minuuttia. Jokaisessa työpajassa oli yksi vetäjä. Ryhmien mukana oli myös yksi kiertävä ohjaaja, joka piti huolta aikataulusta ja tiedottamisesta kanavien välillä. Hän myös havainnoi ja dokumentoi toimintaa kuvaamalla.

Leijatyöpajassa lapset saivat rakentaa leijan ohjaajan avustuksella. Pienimmät lapset tekivät jokainen oman leijan. Leija tehtiin yksinkertaisesti paperista ja langasta. Leijan teossa täytyi osata taitella paperi ohjeiden mukaan ja lopuksi pujottaa lanka ohjaajan tekemistä rei'istä. Isommat lapset tekivät kolmen hengen ryhmissä vähän isommat leijat. Leijaa tehdessä lapset saivat harjoitella ryhmätyötaitojaan (ks. 3.3). Kaikille lapsille annettiin leijan teon jälkeen mahdollisuus mennä ulos kokeilemaan miten leija lentää.

Leivonnassa tarkoituksena oli saada turvallinen yhdessä olon kokemus sekä tehdä yhdessä käsillä. Leivontaa varten tehtiin kahden litran pullataikina. Valmistelu aloitettiin tuntia ennen kanavan alkua. Kohonnut taikina jaettiin pienempiin osiin tarjottimille, jotta sitä olisi helpompi jakaa. Lapset tulivat leivontatilaan käsien pesun kautta, ja he asettuivat pitkän pöydän ääreen. Jokainen sai palan taikinaa, josta sai tehdä sellaisen pullan kuin haluaa. Ohjaaja leipoi yhdessä lasten kanssa, mutta myös kiersi jokaisen lapsen luona vastaamassa kysymyksiin ja ihastelemassa lasten leipomuksia. Tilanteessa oli aikaa huomioida jokaista lasta erikseen. Yhteisiä keskustelunaiheita syntyi mm. siitä, mistä ja miten pullataikina on tehty, sekä lasten aikaisemmista leipomis- tai ruuanlaitto-kokemuksista. Lapset leipoivat kukin omaan tahtiinsa. Kun pullan oli saanut valmiiksi, se tuotiin leivinpaperille, johon oli kirjoitettu lapsen nimi. (ks. huolenpidollinen ulottuvuus 4.1.)

Improvisaatiotyöpajassa lapset saivat päästää luovuutensa valloilleen ja näytellä improvisaation keinoin (ks. 5.3, Koppinen & Pollari 2011). Lasten kanssa tehtiin erilaisia itseilmaisuun ja improvisaatioon liittyviä harjoituksia. Kanavassa oli myös tärkeässä osassa musiikki (ks. 5.3). Harjoitukset oli pyritty tekemään mahdollisimman helpoiksi, että ujompikin lapsi uskaltaisi tulla rohkeasti mukaan. Lapset pääsivät iltanuotiolla näyttämään kaikille, minkälaisia harjoituksia he olivat tehneet kanavassa ohjaajan johdolla.

7.7 Touhut ja toiminnot

Touhut ja toiminnot toteutuivat ensimmäisen kerran perjantaina aloitushetken jälkeen ja toisen kerran lauantaina aamupäivällä. Leiriä suunniteltaessa näimme tärkeäksi jättää lapsille myös aikaa vapaaseen leikkiin. Lasten on tärkeä saada päivän aikana kuluttaa energiaansa leikkimällä. Näimme myös tärkeänä yhteisen leikin, sillä leirillä olevat lapset olivat monet kavereita keskenään. Halusimme jakaa työntekijöiden kesken vastuut eri toiminnoista, sillä näin pystyimme paremmin valvomaan leikkiä. Yritimme keksiä erilaisia niin tyttöjä kuin poikia kiinnostavia toimintoja. Tavoitteena oli, että jokaiselle löytyisi itseä kiinnostavaa tekemistä.

Lapset saivat valita mieleistään tekemistä seuraavista: prinsessa- ja intiaanitellettaleikki, ötökkäretki, hyppynarulla hyppiminen, mölkky ja jalkapallo. Ryhmät muodostuivat suurin piirtein siten, että 3–4-vuotiaat valitsivat intiaanitellettaleikit, 5–7-vuotiaat pojat ötökkäretken, yli 10-vuotiaat pojat pelasivat jalkapalloa ja loput hyppivät narua ja pelasivat mölkkyä.

7.8 Lasten nuotioilta

Nuotioilta pidettiin lauantaina alkuillasta. Siihen osallistuivat kaikki lastenohjelman työntekijät, mutta päävastuussa oli kolme henkilöä. Nuotioilta oli päivän viimeinen ohjelmanumero lapsille. Se kesti noin tunnin ja sen jälkeen lapsilla oli mahdollisuus hetki leikkiä vapaasti työntekijöiden valvonnassa.

Lasten nuotioillan idea oli, että he saavat elämyksellisen kokemuksen yhdessä olosta ja illanvietosta turvallisessa ympäristössä (ks.5.2, Ketola 2002). Toteutimme illanvieron ulkona grillipaikalla. Ilta rakentui niin, että aluksi oli ohjelmallinen osuus ja sen jälkeen iltapala leiritulen äärellä. Ohjelman juonsi yksi työntekijä. Ohjelmaosuus sisälsi uusia ja jo tutuksi tulleita lauluja, leikkejä, improvisaatioesityksiä ja leiritulen sytytyksen. Iltapalana jokainen sai syödä oman pullansa, jonka oli leiponut päivällä leivontakanavassa. Illassa näkyivät rituaalinen, kokemuksellinen, huolenpidollinen ja pedagoginen ulottuvuus (ks. 4.1).

7.9 Nuorten ilta

Nuorten ilta pidettiin lauantaina illalla. Tämä oli ainoa varsinainen ohjelmanumero, joka oli tarkoitettu ainoastaan nuorille ja tämän vuoksi halusimme panostaa illan ohjelmaan. Tarkoituksena oli huomioida nuoria erikseen omana ryhmänään ja järjestää heille oma illanvietto. Pidimme myös tärkeänä, että nuorille tarjottuun iltapalaan on panostettu normaalia enemmän.

Suunnittelimme nuorten illan 13–18-vuotiaille leiriläisille. Nuorten ilta toteutettiin sisällä takkahuoneessa. Alkuperäinen idea toteuttaa nuorten oma grilli-ilta ulkona jouduttiin perumaan sateen vuoksi. Ohjelmaan osallistui alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen myös muutama 12-vuotias poika, sillä emme halunneet rikkoa nuorten tiivistä kaveriporukkaa. Tavoitteena oli edistää ryhmäytymistä.

Ilta rakentui samantyylisesti kuin rippikouluissa pidettävä iltaohjelma. Se koostui lauluista, leikeistä, hartaudesta ja iltapalasta. Virallisen ohjelmaosuuden jälkeen nuorilla oli vielä mahdollisuus jäädä viettämään iltaa. Loppuillan ohjelma koostui vapaasta oleilusta ja yhteislauluista. Nuorten iltaa voidaan tarkastella rituaalisen, kokemuksellisen, huolenpidollisen ja pedagogisen ulottuvuuden kautta (ks. 4.1.)

7.10 Lasten jumalanpalvelus

Jumalanpalvelus toteutettiin sunnuntaina aamupäivällä. Aloitimme lasten kanssa jumalanpalveluksen valmistelun tuntia ennen sen alkua. Lasten jumalanpalvelukseen huipentui koko leirimme ja se kokosi erilaiset teemat yhteen, joita olimme leirin aikana käsitelleet. Jumalanpalvelus oli viimeinen ohjelmanumero lapsilla leirin aikana. Jumalanpalveluksesta oli päävastuussa lastenohjelman miestyöntekijä, joka oli vastavalmistunut pappi. Olimme suunnitelleet etukäteen rungon ja tehneet ohjelman, josta pystyi seuraamaan jumalanpalveluksen kulkua. Jumalanpalveluksen aiheena oli Jumalan huolenpito.

Ennen jumalanpalveluksen alkua lapset valitsivat itselleen valmisteluryhmän, johon osallistuivat. Niitä olivat koristeluryhmä, esirukouslappujen askarteluryhmä, raamatunlukuryhmä ja kuoro. Tarkoituksena oli, että jokainen on mukana tekemässä yhteistä leirijumalanpalvelustamme (ks. 3.4). Jumalanpalvelus oli tarkoitus pitää ulkona, mutta sateen sattuessa se pidettiin sisällä. Rakensimme alttarin, jossa oli kaksi kynttilää, risti, raamattu ja lasten poimima kukkakimppu. Asettelimme tuolista puolikaaren ja laitoimme keskelle mattoja, joilla lapset voivat istua.

Jumalanpalvelus rakentui tutuista lauluista, synnintunnuksesta, raamatun lukukappteista, saarnasta, kolehdista ja esirukousosiosta. Pappi selitti lapsille jokaisesta osiosta niiden tarkoitusta ja merkitystä. Synnintunnustus toteutettiin niin, että jokainen lapsi toi erikseen kiven ristin juurelle. Kivi symboloi syntiä. Lapset lukivat raamatuntekstit ja evankeliumin. Saarnana toimi lyhyt puhe ja ohjaajien esittämä laulu. Esirukousosiossa lapset saivat piirtää ja kirjoittaa askartelemilleen lapuille omia esirukouksia, jotka jokainen luettiin erikseen ääneen.

Jumalanpalveluksen jälkeen kävelimme lasten ja työntekijöiden kanssa kulkueena kappeliin, jossa aikuiset viettivät jumalanpalvelusta. Esitimme koko ryhmän voimin leirimme tunnuslaulun, jota olimme laulaneet useasti eri tuokioiden aikana. Lauluesityksemme jälkeen oli nuorten vuoro esittää mediaprojektin aikaansaannos kaikille leirin osallistujille. Jumalanpalveluksessa toteutuivat kaikki kristillisen kasvatuksen ulottuvuudet (ks. kohta 4.1).

8 LEIRIN PALAUTE JA ARVIOINTI

Keräsimme palautetta leirin aikana ohjelman työntekijöiltä ja lapsilta. Käytimme erilaisia palautteenkeruu menetelmiä hyväksi. Nämä menetelmät olivat: maalaus, hymynaamat, henkilökohtainen haastattelu ja oma havainnointi. Otimme myös paljon valokuvia leirimme eri tuokiosta, jotka olivat tukena havainnoinnissa myös jälkikäteen. Työntekijöiltä pyrimme pitkin leiriä kysymään palautetta suullisesti eri tuokiosta. Lähetimme vielä leirin jälkeen vanhemmille sähköpostia, jossa pyysimme heitä kysymään lapsilta ja kirjoittamaan omia mielipiteitä leirin lastenohjelmaan liittyen. Lähetimme myös lastenohjelman työntekijöille sähköpostia, jossa kysyimme palautetta liittyen leiriin ja sen käytännön toteutukseen.

8.1 Lapsilta saatu palaute

Lapsilta saimme palautetta niin leirillä kuin leirin jälkeen. Leirillä parhaiten palautetta saimme havainnoimalla lapsia sekä henkilökohtaisesti heitä haastatteleamalla. Pyysimme myös joidenkin tuokioiden jälkeen lapsia piirtämään suurelle paperille asioita, jotka heidän mielestään oli kivoja ja mitkä kuvaavat heidän tunnelmiaan. Lisäksi käytimme hyväksi hymynaamoja palautteen keruussa. ”Hymynaama” sana lienee hieman harhaanjohtava, sillä monet lapset piirsivät tuokion jälkeen leveästi hymyilevän naaman. Saadaksemme aidompaa palautetta olisi ollut varmaan parempi pyytää heitä piirtämään esimerkiksi naama, joka kuvaa heidän tunteitaan tuokion jälkeen.

Leirin jälkeen palautteen anto tapahtui sähköpostitse ja vanhempien kautta. Annoimme vanhemmille tehtäväksi kysyä lapsilta seuraavat kysymykset: Mistä leirin lastenohjelmassa piditte eniten? Saitko uusia kavereita? Mitä olisit halunnut tehdä? Mistä leirillä et pitänyt? Mitä haluaisit tehdä tulevilla leireillä? Mitä muuta haluat kertoa leiristä?

Lapsilta saamamme palautteen mukaan leirillä kivointa oli näytteleminen, matojono, leikkiminen, leirikirje ja oma pappi. Leirillä havainnoimme sen, miten innoissaan lapset olivat näyttelemisestä niin ruokkimisihme-draamassa kuin improvisaatiotyöpajassa. Lisäksi lapsilta saimme suoraa palautetta siitä, miten he olivat kokeneet tärkeäksi sen, että heillä oli oma pappi jumalanpalveluksessa. Muutamat lapset eivät olleet osanneet

eritellä mikä oli kivointa, vaan totesivat, että kaikki leirillä oli kivaa. Havaintojemme mukaan lapset osallistuivat ohjelmaan innokkaasti ja tunnelma oli iloinen läpi leirin. (ks. 3.5, Jokela 2010, 245–246.)

Lapset olisivat toivoneet, että leirillä olisi ollut enemmän leikkiä. Leikistä esimerkkinä oli nostettu hulahula-vanteiden pyörittely, tenniksen peluu, pikkuautoilla leikkiminen ja ilmapallojen pamauttelu. Lisäksi eräs lapsi oli kokenut, että oli tylsää mennä kesken leikin aina syömään. Eräs nuori antoi palautetta siitä, että ei ollut oman ikäistä seuraa ja kunnollista ohjelmaa, vaan tylsää sohvilla istumista. Lapsilta saamamme palautteen mukaan he eivät olleet saaneet leiriltä uusia kavereita. Arvelemme vastauksen johtuvan siitä, että suurin osa lapsista tunsi toisensa jo etukäteen.

8.2 Vanhemmilta saatu palaute

Vanhemmat kiittivät useaan otteeseen leirin aikana hyvin järjestetystä ohjelmasta. Tervetulopöydästä saimme palautetta, ennen varsinaisen ohjelman alkua, että leiri vaikuttaa ammattimaisesti järjestetyltä. Lisäksi saimme kolmelta perheeltä ja yhteensä viideltä lapselta palautetta ohjelmasta sähköpostitse. Palautteeseen vastasi toinen vanhemmista. Palaute oli mahdollisuus kirjoittaa joko suomeksi tai englanniksi. Kysyimme palautteessa, minkä arvosanan he antaisivat lastenohjelmasta, miten heidän mielestään tiedotus oli järjestetty leirillä ja olivatko he saaneet leirikirjeen ennen leiriä. Halusimme myös tietää, oliko lastenohjelmaa riittävästi sekä kehittämisideoita ajatellen seuraavia leirejä. Viimeisenä oli avoin kysymys, johon vanhemmat saivat kertoa muita ajatuksia leiriin liittyen.

Kysyimme palautteessa vanhemmilta, olivatko he saaneet leirikirjeen ajoissa ja minkälaisia ajatuksia se oli herättänyt. Palautteena saimme, että leirikirje oli tullut osalle ajoissa, mutta osa oli saanut sen edellisenä iltana tai jopa samana aamuna, kun leiri alkoi. Yksi perhe ei ollut saanut leirikirjettä auki sähköpostitse. Tarkoituksena alun perin oli, että jokainen perhe saisi kirjeen postitse hyvissä ajoin ennen leiriä. Tämä ei kaikkien kohdalla toteutunut, sillä jotkut perheet ilmoittautuivat leirille vielä edellisenä päivänä. Leirikirjeestä saamamme palaute oli hyvää. Vanhemmat kertoivat, että lapset olivat innoissaan leirikirjeestä. Se teki vaikutuksen lapsiin ja odotukset leirin suhteen nousivat

korkeiksi. Palautteena saimme myös, että ”leirikirjeen myötä tuli sellainen olo, että ohjelmaa on suunniteltu ja että lapsia odotetaan leirille”. Saimme myös palautteena leirikirjeestä, että se on sekava. ”Kirje ilahduttaa varmasti lasta, mutta vanhemmille voisi lähettää oman selkeän listan tarvittavista tavaroista”.

Vanhempien mielestä lastenohjelmasta tiedottaminen leirillä oli selkeää. Vanhemmat olivat kokeneet, että ilmoitustaulu oli toimiva ja kuulutukset lastenohjelmasta ruokalassa olivat hyviä. Tiedottamisen tarpeellisuus nousi tärkeäksi leirillä, sillä ohjelma muuttui leirin aikana. Olimme tehneet lastenohjelmalle oman ilmoitustaulun, jossa kävi ilmi mitä milloinkin tapahtuu. Pyrimme mahdollisimman hyvin päivittämään ohjelmaa muutosten mukaan. Ohjelma oli laitettu ruokalan ulko-oveen, sillä siitä perheet kulkivat päivän aikana monta kertaa ohi. Ohjelma oli kirjoitettu sekä suomeksi ja englanniksi.

Pyysimme vanhempia arvioimaan leiriämme ja antamaan siitä arvosanan välillä 1–5. Yksi vanhempi antoi numeron 4 ja muut antoivat numeron 5. Lisäksi halusimme tietää, mikä oli vanhempien arvio lastenohjelman määrästä leirillä. Olimme antaneet vanhemmille kolme vaihtoehtoa, joista he saivat valita. Vaihtoehdot olivat a) liian vähän, b) tarpeeksi tai c) liian paljon. Kaikki vanhemmat olivat vastanneet, että lastenohjelmaa oli tarpeeksi.

Halusimme myös kysyä vanhempien mielipiteitä erilaisista kehittämisideoista liittyen seuraaviin leireihin. Kehittämisideoita oli vaikea erään vanhemman mielestä antaa, sillä hän ei ollut niin täysin perillä, mitä lastenohjelmassa oli tapahtunut ja miten se oli sujunut. Kehittämisideat liittyivät lähinnä lastenohjelman ryhmäjakoon sekä nuorten ohjelman kehittämiseen. Eräs vanhempi oli luullut, että hänen 11-vuotias poikansa joutui samaan ryhmään kuin kolmevuotiaat. Palautteessa oli nostettu esille, että nuorten ohjelman ”tempaiseminen tyhjältä” tuntui kohtuuttomalta työntekijöitä ajatellen ja se saattoi viedä resursseja lastenohjelmasta. Palautteena saimme myös, että vanhemmat eivät tienneet, mitä raamatunkohtia opetettiin.

Viimeinen kysymys oli avoin ja siihen vanhemmat saivat kirjoittaa muita huomioita leiriin liittyen. Saimme palautetta siitä, että lastenohjelma oli erittäin hienosti järjestetty. Vanhempi kertoi, että hänen lapsensa oli nauttinut ohjelmasta. Lapsi oli ollut myös iloinen siitä, kun hän oli päässyt samaan ryhmään kaverinsa kanssa. Palautteena saimme

myös, että vanhemmilla oli rentouttavaa olla mukana aikuisten ohjelmassa, koska he tiesivät lasten olevan hyvissä käsissä ja mielekkäissä puuhissa.

8.3 Lastenohjelman työntekijöiltä saatu palaute

Keräsimme lastenohjelman työntekijöiltä palautetta paljon leirillä erilaisten palaverien yhteydessä. Lähetimme heille myös sähköpostia leirin jälkeen ja pyysimme heitä antamaan palautetta vielä kirjallisesti. Palautteena oli erilaisia teemoja ja kysymyksiä, joiden alle työntekijät saivat vapaasti kirjoittaa omia ajatuksiaan ja kehittämideoitaan. Ensimmäinen teema käsitteli lastenohjelman tiimin toimivuutta, tiimin vetäjien onnistumista työssään ja yleistä ilmapiiriä työntekijöiden kesken. Palautteissa kävi ilmi, että käytännön asiat toimivat leirillä ja tiimin jäsenet tulivat keskenään hyvin toimeen. Oli myös koettu, että näiden työntekijöiden kanssa oli hyvä tehdä töitä ja tiimin vetäjien työskentely osoitti vahvaa ammattitaitoa lasten kanssa työskentelystä.

Seuraava kysymys käsitteli sitä, miten työntekijät olivat kokeneet pystyvänsä hyödyntämään omia lahjojaan lastenohjelmassa. Palautteena saimme, että oli päästy hyödyntämään riittävästi omia lahjoja ja saatu sellaisia tehtäviä, jotka istuivat hyvin. Yksi työntekijä antoi palautteena, että ei kokenut saavansa erityisesti käyttää lahjojaan leirillä työskennellessä ja hän oli kokenut, että olisi voinut ottaa enemmän vastuuta. Halusimme tietää, olivatko lastenohjelman työntekijät kokeneet saavansa palautetta tehdystä työstä. Oli koettu, että tuokioiden arviointia ja palautteen antoa leirillä oli paljon. Esiin nousi myös, että palautetta tehdystä työstä oli saatu paljon ja työntekijöiden ideoita kehitetty.

Kokousten suuresta määrästä johtuen halusimme tietää, miten tiedonkulku ja palaverit oli koettu ennen leiriä ja itse leirillä. Leirin etukäteissuunnittelun ja palaverit oli yksi työntekijä kokenut melko perusteelliseksi ja osittain raskaaksi. Hän kuitenkin sanoi, että se oli ymmärrettävää, koska leiri piti rakentaa tyhjältä. Työntekijä totesi myös, että jos tämäntyylisiä leirejä alkaisi tehdä rutiinilla, niin ei jaksaisi näin paljon suunnitella ja pitää kokouksia. Saimme palautetta kokousten suuresta määrästä myös itse leirillä. Palaverit oli koettu osittain uuvuttavaksi. Kokoukset oli kuitenkin koettu myös tarpeelli-

siksi, sillä silloin oli mahdollisuus jakaa tunnelmia ja kertoa mahdollisia uusia ideoita liittyen leiriin. Toisen työntekijän palautteesta kävi ilmi, että oli pidetty hyvänä ideana pitää kokouksia ulkona päärakennuksen edessä olevan pöydän äärellä.

Käytännön järjestelyt oli koettu menevän hyvin. Saimme palautetta, että koko työntekijätiimi oli hyvin valmistautunut leiriin. Yksi työntekijöistä kertoi luottaneensa siihen, että asiat ovat järjestyksessä, vaikka ei aina itse ollut täysin varma miten asiat on tarkoitus järjestää. Palautteena saimme myös, että työntekijöiltä nousin leirin aikana paljon hyviä ideoita ja niitä pyrittiin toteuttamaan käytännössä mahdollisuuksien mukaan.

Halusimme myös tietää, miten olimme onnistuneet huomioimaan perheet leirillämme. Palautteena saimme, että oli hyvä idea järjestää perheille yhteistä ohjelmaa, johon he saivat osallistua oman kiinnostuksen mukaan. Oli myös koettu, että perjantapäivän tehtävärata perheen kesken oli onnistunut. Palautteesta kävi myös ilmi, perheille suunnatun ohjelman mainostusta olisi voitu lisätä.

Lopuksi työntekijöiden oli mahdollista kertoa vielä mielipiteitä ja huomioita yleisesti ohjelmasta. Palautteessa esiin nousi se, että ohjelman toteutus erosi käytännössä monessa kohtaa siitä, mitä oli suunniteltu. Työntekijä totesi, että se johtui luultavasti siitä, että vasta leirillä näimme millaisia ryhmiä ja tarpeita lapsilla käytännössä oli. Tämä osattiin huomioida leirillä hyvin, mutta se ei tullut suunnitteluvaiheessa esille. Palautteessa todettiin myös, että seuraava leiri olisi varmasti helpompi järjestää, sillä on jonkinlainen sapluuna ja ideoita jo olemassa. Lisäksi yksi työntekijä nosti vielä esille palautteen keruun ja siihen käytetyn ajan. Hänen mielestään havainnointi ja suullinen palautteenkeruu olisivat riittäneet menetelmiksi. Omasta työskentelystämme saimme palautetta, että ”oli kiva työskennellä ammattilaisten kanssa”.

8.4 IEC:n palautekokous

Esittelimme leiriä ja opinnäytetyössämme nousseita asioita IEC:n henkilökunnalle heidän työntekijäkokouksessaan lokakuussa. Koostimme leirin teemoista ja kehittämideoista sekä saadusta palautteesta diaesityksen, jossa käytimme paljon kuvia havainnollistamassa esimerkkejä. Pyrimme valitsemaan kuvia, jotka välittävät kulloisenkin leirin

hetken tunnelmaa ja toimintaa mahdollisimman hyvin. Esittelimme työyhteisölle käyttämämme menetelmät, tavoitteet, kristillisen kasvatuksen osa-alueet, kehittämisideat ja saadut palautteet.

Työyhteisöä kiinnosti, minkälaisia haasteita monikulttuurisuus asetti lastenohjelmalle. Nostimme esiin kaksi asiaa: ensimmäisenä vanhempien erilaiset kasvatuskulttuurit, jotka saattoivat poiketa suomalaisesta, tai kahden kulttuurin perheiden erilaiset kasvatuskäymykset perheen sisällä, jotka saattavat mahdollisesti heijastua lapsen näkymällä esimerkiksi levottomuutena. Tämä tosin saattaa näkyä myös yhdenkulttuurin perheissä, mikäli vanhempien kasvatuskäymyksissä on ristiriitaa. Toisena asiana mainitsimme suomi toisena kielenä -lapset, joille suomen kielen kuunteleminen saattaa olla raskaampaa kuin suomea äidinkielenään puhuville lapsille. Tässä palasimme toiminnallisuusmenetelmään, jonka kerroimme olevan mielestämme käyttökelpoinen ja toimiva erityisesti lapsille, jotka eivät puhu suomea äidinkielenään.

Toinen keskustelua herättänyt asia oli, miksi leiriohjelmaa ei toteutettu sellaisena kuin se oli alkuperäisessä suunnitelmassa, jonka olimme esitelleet työyhteisölle ennen leiriä. Lasten ryhmäjaot herättivät kysymyksiä. Kerroimme, että jouduimme jakamaan ryhmiä uudelleen saadaksemme toimivat lapsiryhmät loppuleirin ajaksi. Myös se, että useat sisarukset halusivat olla samassa ryhmässä, vaikutti ryhmäjakoon. Pohdimme yhdessä, että ryhmäjakoihin voi olla vaikea antaa yhtä oikeaa vastausta, sillä ryhmädynamiikkaan vaikuttavat monet tekijät.

Kerroimme kehittämisideoina mm. sen, että olisi hyvä, jos leirille saataisiin ilmoittautumiset hyvissä ajoin, jotta olisi helpompaa suunnitella ohjelman sisältöä ja mitoittaa työntekijöiden oikea määrä. Työntekijöiden määrästä lastenohjelmassa keskusteltiin myös, johon totesimme, että pienimpien lasten ryhmässä on hyvä olla kolme työntekijää. Tosin riippuu työntekijöiden kyvyistä ja ammattitaidosta, kuinka monta työntekijää tarvitaan, joten tähänkään emme osanneet antaa tyhjentävää vastausta.

Yhtenä merkittävimmistä kehitysideoista pidimme sitä, että nuoria varten olisi leirillä oma nuorisotyöntekijä. Huomautimme, että nuorten määrä seurakunnassa kasvaa koko ajan, ja että nuoret kaipasivat leirillä aikuisen huomiota ja omaa ohjelmaa.

Työyhteisön mukaan leirin ohjelmaan oltiin tyytyväisiä, ja että leiri oli ollut yksi parhaista, joita oli järjestetty. Saimme tarjouksen tulla järjestämään seuraavan kesän leiriä, mikä oli mielestämme palautteenakin rohkaiseva ja kannustava. Esitystämme pidettiin selkeänä ja havainnollisena.

9 HAVAINTOJA TUOKIOISTA

Aloitushetkessä olivat kaikki ikäryhmät samassa tilassa. Yhteiseen aloitukseen tulivat myös nuoret, koska he halusivat olla mukana ohjelmassa alusta alkaen. Päätimme kuitenkin tuokion alkuvaiheessa koota nuoret omaksi ryhmäkseen ja he saivat heti aloittaa heille suunnatun mediaprojektin Vuolteenahon opastuksella. Yhteiseen aloitushetkeen innokkaimmin osallistuivat arviolta n. 3–6-vuotiaat lapset. He seurasivat kiinnostuneena ohjelmaa. Isommat pojat istuivat takana ja seurasivat tilannetta. Heistä kuitenkin huokui turhautuminen. Kysyimme pojilta, mikä olisi heidän mielestään mieluista tekemistä leirillä. Vastaukseksi saimme jalkapallon pelaamisen, vesipyssyillä leikkimisen ja hulukkuuden pelata koppi- ja lentopalloa.

Tutustumisleikkinä toimi kävely tilassa, joka toimi hyvin noin 3–6-vuotiaiden lasten kanssa. Leirin isommat pojat eivät osallistuneet yhteiseen tutustumisleikkiin innostamisyriytystämme huolimatta. Poikia kiinnosti enemmän omalla kännykällä pelaaminen.

Köyden kanssa kiertäminen tapahtui käytännössä niin, että pienimmät lapset olivat edessä ja isot pojat häntäpäässä. Leirimme yksi työntekijä selosti jonon edessä rajoja megafonilla, mutta ohjeet eivät kuuluneet jonossa viimeiseksi tulleille. Jonossa kävely kesti mielestämme liian kauan ja se ei toiminut hyvin niin isolla lapsiryhmällä. Lisäksi rajojen kiertäminen ei olisi ollut edes välttämätöntä, sillä lastenohjelma toteutettiin eri paikoissa ja omalla vapaa-ajallaan lasten ollessa vanhempiensa vastuulla, heillä oli vapaus mennä minne haluavat.

Jonokävely olisi toiminut paremmin pienemmissä ryhmissä, sillä alle kouluikäiset lapsien kävelytahti on eri kuin esimerkiksi varhaisnuorten. Lisäksi köysi innosti isompia lapsia leikkimään sillä. Työntekijän täytyi valvoa, ettei köyttä esimerkiksi saanut vetää, vaan sen täytyi pysyä kokoajan samalla tasolla. Jonokävely ei täysin antanut tyydytystä siihen tavoitteeseen, jonka olimme ajatelleet. Tästä huolimatta kyseinen harjoite oli tarpeellinen, sillä näimme, että miten ryhmä kokonaisuutena toimii.

Lastenohjelman ensimmäinen tuokio antoi meille ideoita seuraavia tuokioita ajatellen. Päätimme, että jaamme lapset eri ryhmiin. Koimme, että pienimmillä lapsilla, varhais-

nuorilla ja pojilla on jonkin verran erilaiset kiinnostuksen kohteet. Teimme niin, että muodostimme kuuden pojan ryhmän, jonka ohjaajana oli miestyöntekijä. Muut lapset jaoimme kahteen ryhmään. Toisessa oli pienimmät ja toisessa varhaisnuoret. Kyseistä ryhmäjakoja olisi ollut vaikea tehdä etukäteen, sillä ryhmä ei ollut meille tuttu. Meidän näkökulmastamme opiskelijoina, tilanne oli oppimiskokemus ja mahdollisuus havainnoida ryhmän toimintaa.

Tehtäväradan idea, johon kaikki leiriläiset osallistuisivat perheineen, ei täysin toteutunut. Erityisesti nuoria oli haasteellista motivoida osallistumaan yhteiseen tekemiseen perheiden kanssa. Huomasimme myös, että tiedottaminen leirin ohjelmasta ensimmäisen päivän osalta oli puutteellista, joten kaikki eivät ole välttämättä tienneet ohjelmasta. Leirillä on myös aikaisempina vuosina ollut tapana yhteinen jalkapallon pelaaminen isolla nurmikentällä, ja jalkapallo kiinnosti osaa leiriläisistä enemmän kuin tehtävärata. Aikuisten ja lasten yhteinen jalkapallon pelaaminen toteutti yhdessä tekemisen tehtävää hyvin ja oli leiriläisten oma-aloitteisesti syntynyttä toimintaa, joten tulevilla leireillä jalkapalloon ja muuhun yhteiseen urheiluun kannattaa varmasti panostaa ja tarjota mahdollisuus. Tosin pienimmille, joille yhteinen jalkapallo on vielä liian rajua ja motorisesti haastavaa, kannattaa olla tarjolla muuta sopivaa toimintaa.

Tehtävässä oli haasteellista suunnitella toimintaa, joka sopii kaiken ikäisille olematta erityisen turhauttava millekään ikäryhmälle ja saada perheet viettämään aikaa yhdessä. Koska kaikki eivät osallistuneet toimintaan, saivat osallistujat enemmän huomiota ja ohjaajilla oli aikaa keskusteluun ja huomioimiseen. Ilmapiiri oli myönteinen ja rauhallinen. Ristiaskartelu oli järjestetty viltille, jossa lapset ja aikuiset saivat tehdä omaan tahtiin ristejä. Tehtävä näytti kiinnostavan monen ikäisiä lapsia, ja aikuisen avustuksella alle kouluikäisetkin saivat askarrelltua itselleen ristikorut.

Veimme nurmikolle ristitarvikkeet saataville vielä seuraavanakin päivänä, sillä he, jotka eivät osallistuneet askarteluun perjantaina, innostuivat askartelusta nähdessään, että toiset olivat askarrelleet ristit. Tehtäväradan kohokohtia pienimmille näytti olevan eläinaiheisten leimojen leimaaminen tehtäväpassiin. Leimasimien ympärille muodostui pienten tyttöjen ringi, jossa leimattiin innokkaasti erilaisia eläinten ja kasvien kuvia värikäille papereille. Tehtävä oli mielestämme hyvä sosiaalisen vuorovaikutuksen tukemi-

seen, koska lapset ja vanhemmat toimivat yhdessä. Myös muut aikuiset osallistuivat vuorovaikutukseen.

Ruokkimisihme-draaman valmistelussa pyrimme siihen, että lapset voivat itse osallistua mahdollisimman paljon sen tekemiseen. Roolijaossa halusimme, että jokainen saisi mieluisan roolin. Kuuden hengen ryhmällä se toimi hyvin, mutta isommalla ryhmällä roolijakoa on vaikeampi tehdä täysin tasapuolisesti ja lasten toiveet huomioiden. Draaman harjoitteluissa omat haasteensa loi toiminnan pitäminen koossa, sillä pojat jakoivat keskittyä verrattain lyhyen ajan. Draaman harjoitteluun ja rekvisiitan etsimiseen oli varattu yhteensä aikaa yksi tunti. Varattu aika osoittautui hyväksi.

Pojat menivät ohjaajan kanssa leirikeskukseen pukuvarastoon etsimään roolivaatteita itselleen. Pukuvarastossa käynti oli pojille mielenkiintoinen kokemus. Ohjaajan täytyi osata pitää järjestys yllä ja saada pojat pois varastosta, kun roolivaatteet oli löydetty. Jälkeenpäin olisi ollut ehkä parempi, että ohjaaja olisi etukäteen itse katsonut vaatteet eri rooleihin, silloin olisi välttytty pieneltä kaaokselta. Toisaalta pojille oli elämys käydä itse valitsemassa roolivaatteensa.

Poikien kanssa näytelmän valmisteli lastenohjelmamme miestyöntekijä. Koimme hyväksi, että pojat saivat erityistä huomiota ja heidän kanssaan oli miestyöntekijä. Koimme, että pojille oli tärkeää, kun saivat olla näytelmän aikana huomion keskipisteenä. Samat pojat, jotka aloitushetkessä eivät juuri olleet mukana ohjelmassa, olivat nyt innoissaan toteuttamassa näytelmää.

Näytelmän aikana tapahtunut ruokailu oli ajateltu tapahtuvaksi niin, että näyttelijät olisivat itse jakaneet kaiken ruuan lapsille. Kuitenkin huomasimme tilanteessa, että lasten lukumäärän ollessa suuri, meidän täytyi organisoida mehun antaminen ja leivän jako. Työntekijöiden yhteistyöllä saimme lapsille järjestettyä onnistuneen tuokion.

Touhuissa ja toiminnassa lapset saivat valita tekemisen. 3–6-vuotiaat olivat kiinnostuneita telttaleikeistä, kuten arvelimme. Havainto tukee Salmivallin (2005, 159) käsitystä tyttöjen ja poikien hakeutumisesta leikkiin oman sukupuolen kanssa, mikäli kyseessä on ryhmät. Kolme–neljä-vuotiaita oli ryhmässämme yhteensä kymmenen, joten kaksi lasten telttaa kävi ahtaiksi. Prinsessatelttaan oli niin paljon halukkaita, että lapsille

tuli riitaa, kuka saa olla teltassa. Tarvittiin aikuinen ohjaamaan leikki alkuun, jotta se alkoi sujua ilman riitaa (ks. 3.3). Teltat pystytettiin yhdessä, ja niiden ulkopuolelle aseteltiin mattoja. Pojat valitsivat leikkipaikakseen intiaaniteltan. Ideana oli, että lapset saavat mahdollisuuden vapaaseen leikkiin. Teltat olivat lähellä leikkipaikkoja, ja osa lapsista meni jonkin ajan kuluttua keinuihin ja liukumäkeen. Osa lapsista jatkoi telttaleikkiä vanhempien tuloon saakka. Lisäksi toimintaan oli varattu automatto ja pikkuautoja. Pikkuautot olivat jääneet kauemmas leirin rakennukseen, eikä aikuisilla ollut mahdollisuutta lähteä hakemaan niitä, sillä valvontaa leikkipaikalla ei voinut jättää yhdelle aikuiselle.

Suuressa suosiossa oli myös leikkialueen suuri keinu, johon lapset pyrkivät kilpaa. Huomasimme, että keinu ei ole täysin turvallinen, koska siihen mahtui useampi lapsi kerrallaan. Päätimme valvoa keinun käyttöä niin, että siinä saa olla enintään kolme lasta yhtä aikaa. Sovimme myös tietyn ajan, jonka saa käyttää keinumiseen. Tämän jälkeen sai seuraavat lapset tulla keinumaa, jotka olimme laittaneet jonoon odottamaan vuoroaan. Koimme tämän tarpeelliseksi, sillä muuten olisi ollut mahdotonta valvoa keinun käyttöä ja taata turvallisuus. Emme ennalta tienneet kuinka suuren suosion keinu saa ja käytännössä yhden työntekijän aika meni siihen, että hän valvoi lasten keinumista. Emme halunneet kuitenkaan kieltää keinun käyttöä, sillä se oli lapsille niin mieluisa.

Työpajojen suunnittelu oli haastavaa. Käytimme työpajojen käytännön suunnitteluun paljon aikaa. Aikaa kului yllättävän paljon siihen, kun mietimme millä tavoin saamme kolmen työpajan välillä tapahtuvan kierron sujuvasti onnistumaan. Meidän tuli myös miettiä, mikä on sopiva aika käyttää kuhunkin työpajaan. Täytyi myös ottaa huomioon, että pienempien lasten ryhmä tarvitsi yhden aikuisen, joka koko ajan kiertää heidän kanssaan eri työpajoissa. Yhden työntekijän rooli oli kuvata ja havainnoida työpajojen toimintaa sekä toimia viestittäjänä ja aikataulun tiedottajana eri työpajojen välillä.

Lapset näyttivät viihtyvän leivontatyöpajassa. Tunnelma oli alusta loppuun rauhallinen ja kotoisa, ja lapset keskittyivät tekemiseen hyvin. Lopun täytetehtävä, piirustus, oli ratkaisuna hyvä, sillä kenenkään ei tarvinnut istua toimeettomana. Tässä pajassa oli aikaa huomioida lapsia erikseen.

Improvisaatiotyöpaja toteutettiin vanhassa ladossa. Halusimme valita sellaisen paikan, joka olisi vähän tavallisesta poikkeava. Lato asetti haasteensa työpajan pitoon, sillä muutama lapsi sai tikkuja jalkoihin ja käsiin ladon puisesta lattiasta. Lisäksi lato oli vähän kolea, koska ilma ei ollut erityisen lämmin. Tästä huolimatta koimme, että lapsille oli elämys olla vähän erilaisessa toimintaympäristössä, kuin mitä yleensä.

Leijantekopajassa pienimmät lapset saivat tehdä jokainen oman leijansa ja vanhemmat lapset tekivät leijat kolmen hengen ryhmissä. Leijojen tekemiseen lapset tarvitsivat paljon apua. Pajassa oli auttamassa kaksi työntekijää, mutta sinne olisi tarvinnut vielä yhden lisää. Joillain lapsilla ei tahtonut riittää kärsivällisyys siihen, että aikuinen tulee auttamaan. Lisäksi leijan tekeminen ryhmätyönä ei ollut paras vaihtoehto, sillä jokainen ei saanut osallistua tasapuolisesti leijan tekoon. Lisäksi ongelmaksi tuli se, kuka saa leijan omaksi. Tästä syystä moni leija jäi kuljeskelemaan nurkkiin, sillä ei selvästi sovittu kuka sen saa. Pienemmät lapset olivat innoissaan, kun jokainen sai tehdä oman leijan ja sai sen omaksi.

Lasten nuotioillan ohjelmaksi olimme ajatelleet, että se koostuisi lauluista, leikeistä ja lasten omista esityksistä, joita he olivat tehneet iltapäivän improvisaatiokanavassa. Emme olleet etukäteen suunnitelleet muuta ohjelmaa. Lastenohjelman runko ja suunnitelma tehtiin pikaisesti ennen nuotioiltaa työpajojen jälkeen. Ohjelma onnistui pääosin hyvin, vaikka sää oli kolea ja lapset halusivat mennä syöttämään nuotiopaikan lähellä olevia vuohia. Jälkeenpäin ajateltuna nuotioilta olisi voinut olla lyhyempi tai vuohia olisi voitu käydä syöttämässä välillä ja sen jälkeen jatkaa ohjelmaa. Seuraavan kerran nuotioiltaa toteutettaessa tulee ottaa huomioon, että lapset eivät jaksakaan kovinkaan kauaa istua paikallaan ja keskittyä seuraamaan ohjelmaa pitkän päivän jälkeen. Illan päätteeksi söimme lasten leipomat pullat. Olimme leiponeet muutamia ylimääräisiä pullia, mikä osoittautui hyväksi ratkaisuksi, sillä iltanuotiolle osallistui muutama nuori, jotka eivät olleet osallistuneet pullan leivontaan.

Nuorten ilta oli tarkoitus toteuttaa nuotiopaikalla, mutta sään muuttuessa sateiseksi, päätimme pitää sen sisällä. Tämän vuoksi jouduimme jonkun verran muuttamaan illan ohjelmaa ja miettiä, mitä syömme nuorten kanssa iltapalaksi, sillä makkaran paistoa ei voitu toteuttaa sisällä. Nuorten iltaan osallistuneet nuoret ja lapset olivat iältään 11–18-vuotiaita. Otimme nuorten iltaan mukaan alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen muu-

tamia alle 13-vuotiaita, sillä he olivat kiinteästi osa isompien kaveriporukkaa. Ohjelmaa suunniteltaessa tuli ottaa huomioon, että ryhmä ei ollut aiemmin yhdessä osallistunut samantyylliseen iltaohjelmaan ja nuorten ryhmä ei ollut etukäteen ehtinyt ryhmäytyä. Nuoret innostuivat yhteisistä leikeistä. Leikkien selittämisessä täytyi ottaa huomioon, että kaikki eivät kunnolla ymmärtäneet suomea. Iltaohjelmaan toi aikataulun illan Euroopan mestaruuskisojen jalkapallo-ottelu, joka oli monelle nuorelle tärkeä. Yhteinen iltaohjelmamme kesti noin tunnin. Työntekijöiden kanssa jäi iltaa vielä viettämään kolme nuorta. Heidän kanssaan juttelimme ja lauloimme laulumonisteen lauluja. Tilanteessa oli mahdollisuus tavata heitä hieman henkilökohtaisemmin.

Lasten jumalanpalvelukseen käytetty aika oli valmisteluineen noin kaksi tuntia. Pitkästä ajasta huolimatta emme havainneet lapsissa kyllästymistä, vaan he jakoivat olla kiinnostuneita ja aktiivisia koko ajan. He maltoivat myös rauhoittua kuuntelemaan ja hiljentymään. Tilaisuudesta välittyi harras tunnelma, jonka uskomme koskettaneen myös lapsia. Alkuvalmistelut sujuivat hyvin ja rauhallisesti, ja yllätyimme siitä, kuinka luovasti lapset tarttuivat esimerkiksi esirukouslappujen askartelutehtävään. Lapset askartelivat useita kolmiulotteisia lappuja ja muitakin hyvin erilaisia ja erinäköisiä tuotoksia, jotka keräsimme koriin. Esirukoushetken aikana jokainen sai ottaa korista haluamansa lapun, ja kirjoittaa tai piirtää siihen oman rukouksensa. Meistä oli koskettavaa nähdä, kuinka jokainen lappu luettiin, tai kuvasta kerrottiin yhteisessä rukousosiossa. Saamamme palaute jumalanpalveluksesta koski juuri sitä, millaisena olimme sen halunneet toteuttaakin. Lapset pitivät siitä, että heitä varten oli oma pappi. Mielestämme lasten osallisuus (ks.3.4) toteutui erityisesti juuri jumalanpalveluksessa hienosti.

10 POHDINTA

Leirimme tavoitteet olivat toiminnallisuus, elämykset, turvallisuus sekä kristillisen kasvun ja spiritualiteetin tukeminen. Toiminnallisuus näkyi leirillä vahvasti yhteisissä ohjatuissa leikeissä, raamattunäytelmässä, hartauksissa, työpajoissa ja illanvietoissa, sekä jumalanpalveluksessa. Myös nuorten mediaprojekti oli nuoria toiminnallisesti aktivoiva. Havaitsimme, että toiminta innosti lapsia ilmaisemaan itseään vapautuneesti. Osa toiminnasta saattoi näyttää ulospäin tarkasteltuna kaoottiselta, vaikka tilanne oli hallinnassa. Havaintojemme perusteella toiminnallisuus oli menetelmänä käyttökelpoinen, sillä lapset näyttivät kaipaavan liikkumista, toimintaa, ilmaisua ja mahdollisuutta luovuuteen.

Halusimme, että lapset voisivat kokea leirin aikana elämyksiä kaikille aisteille. Elämykset mahdollistavat sen, että lapsi voi oppia itsestään uutta, löytää uusia voimavaroja, sekä tulla tietoiseksi omista mahdollisuuksistaan ja osaamisestaan. Yhdessä tekeminen kehittää mm. sosiaalisia taitoja. (Kallioniemi 2010, 139.) Elämyksellisyys näkyi leirillä monin tavoin. Selkeimmin elämyksellisyys oli havaittavissa ruokkimisihmenäytelmässä, pullan leipomisessa, nuotioillassa, vuohien hoitamisessa ja jumalanpalveluksessa. Lopputilaisuus, jossa lapset tulivat laulamaan aikuisille, oli koko leirin yhteinen elämys.

Otimme turvallisuuden yhdeksi lähtökohdaksi leirille. Se on perusasia, joka on otettava huomioon ohjelmaa suunniteltaessa. Fyysisessä turvallisuudessa kiinnitetään huomiota mm. siihen että ei tapahdu onnettomuuksia. Turvallisessa ilmapiirissä lapsi voi kokea, että hänestä pidetään huolta ja että hän uskaltaa ilmaista tunteitaan, eikä häntä kiusata. Mielestämme pystyimme luomaan turvallisen ilmapiirin lastenohjelman aikana. Selvitimme ristiriitatilanteet, sekä valvoimme lapsia huolellisesti jokaisen toiminnan aikana. Ennen leiriä olimme tutkineet leiripaikkaa ja kartoittaneet mahdolliset lapsille vaaralliset paikat. Sovimme etukäteen ennen leiriä, mihin paikkoihin lapset eivät saa mennä ohjelman aikana. Onnistuimme pitämään yhdessä kiinni sovituista säännöistä leirin ajan. Toisaalta emme myöskään olleet luoneet ylimääräisiä tiukkoja sääntöjä, joiden noudattamista olisi ollut työlästä valvoa.

Yksi keskeinen tavoite leirillämme oli lapsen kristillisen kasvun tukeminen ja spiritualiteetin vahvistaminen. Pyrimme huomioimaan tämän mahdollisimman monessa tuokios-

sa. Kristillinen kasvatus näkyi leirillämme hengellisten laulujen, rukouksen, hartauksien, konkreettisen ristiaskartelun, raamattuaiheisen draaman sekä lasten oman jumalanpalveluksen kautta. Leirimme teema oli Jumalan huolenpito ja se kulki punaisena lankana koko leirin ajan.

10.1 Kehittämisiäideoita

Leirin suunnitteluvaiheessa ja käytännön toteutuksen jälkeen mieleemme nousi erilaisia kehittämissideita, joihin on hyvä kiinnittää huomiota seuraavia leirejä ajatellen. Leirin suunnitteluvaiheessa on hyvä tietää suurin piirtein, kuinka monta ja minkä ikäisiä lapsia ohjelmaan tulee osallistumaan. Ryhmäjako tulisi pystyä miettimään jo ennen leiriä. Kokemuksemme mukaan ryhmäjako on tärkeä, mutta sen täytyy olla joustava ja muokattavissa myös leirillä. Lisäksi täytyy olla suunnitteluvaiheessa jo selvää, kuuluuko lastenohjelman työntekijöille myös vastuu nuorten ohjelmasta. Tämä on tärkeää sen takia, että osataan suunnitella ohjelmaa huomioiden kaikki ikäryhmät. Nuoret tarvitsevat oman ohjaajan leirillä, sillä he kaipaavat aikuisen huomiota ja mielekästä tekemistä.

Kokemuksemme mukaan olisi tärkeää mahdollisimman paljon tehdä suunnitteluvaiheessa yhteistyötä lastenohjelman työntekijöiden kanssa sekä niiden kanssa, jotka ovat vastuussa aikuisten ohjelmasta. Tämän vuoksi olisi ensiarvoisen tärkeää, että lastenohjelman työntekijät rekrytoidaan leirille mahdollisimman hyvissä ajoin. Aikuisten ja lastenohjelman työntekijöiden tulee tehdä tiiviisti yhteistyötä jo suunnitteluvaiheessa, sillä lastenohjelma kulkee samojen aikataulujen mukaan kuin aikuisten ohjelma. Olisi myös hyvä, että tiedotus leiristä etukäteen ja leirillä tehtäisiin suunnitelmallisesti ja yhteistyössä.

Kehittämissideana nousi myös ajatus siitä, seurakunnan nuoria voisi vastuuttaa toimimaan isosina osana lastenohjelman työntekijätiimiä. Koemme, että nuoret voisivat olla iloisia, jos saisivat tehdä aikuisten kanssa töitä ja tuntea olonsa tarpeelliseksi. Olisi tärkeää, että nuorten mielipiteet ja näkökulma otettaisiin huomioon seurakunnassa (ks. osallisuus, 3.4). Nuoret usein nähdään enimmäkseen toiminnan kohteina, joille tarjotaan toimintaa ja osallistumista, mutta harvoin osallisuutta ja mahdollisuutta todelliseen vaikuttamiseen tai päätöksentekoon. (Karvonen & Liljendahl 2005, 312.)

Leirin ohjelman suunnittelussa ja toteutuksessa kannattaa tulevillakin leireillä kiinnittää huomiota toiminnallisuuteen, sillä koimme sen hyväksi ja toimivaksi menetelmäksi. Toiminnallisuutta voi käyttää hyväksi niin raamattuopetuksissa, hartauksissa kuin jumalanpalveluksessa. Tämän menetelmän ei tarvitse sulkea kuitenkaan pois muita menetelmiä, mutta toivomme, että menetelmää voitaisiin jatkossakin hyödyntää lasten kanssa työskennellessä.

Kokemuksemme mukaan lapset tarvitsevat paljon myös vapaata leikkiaikaa ja tämä on hyvä ottaa huomioon leiriä suunniteltaessa. Tämän vuoksi leiriohjelmaa ei tule suunnitella liian tiiviiksi. Leiriohjelma muokkautuu leirillä lähestulkoon aina vaihtuvien tilanteiden, työntekijöiden ja jopa sään takia.

Tulevilla leireillä olisi tärkeää huomioida myös äidit ja vauvat. Heille olisi hyvä järjestää omaa ohjattua ohjelmaa, kuten esimerkiksi musiikkihetkiä tai vauvajumppaa. Äidit haluavat usein olla vauvojensa kanssa yhdessä, eivätkä aina halua jättää heitä hoitajalle. Leirillä oli järjestetty vauvojen hoito, mutta ei erityistä yhteistä ohjelmaa vauvoille ja äideille.

10.2 Eettisiä näkökohtia

Otimme huomioon seuraavia asioita, jotka vaativat erillistä eettistä pohdintaa. Ensimmäisenä vanhemmilta kysyttävät luvat, jotka koskevat heidän alaikäisiä lapsiaan, kuten valokuvauslupa ja lupa kuvien julkaisemiseen eri medioissa, kuten Internet-sivuilla. Halusimme eritellä vanhemmille, missä mahdollisesti kuvia heidän lapsestaan voisimme tulla käyttämään. Vaihtoehtoja olivat opinnäytetyön sähköinen versio internetissä, opinnäytetyön julkistamisseminaarissa ja IEC:n omilla Internet-sivuilla. Teimme ratkaisun, että emme julkaise lasten kuvia, joissa he ovat tunnistettavissa internetissä, vaikka vanhemmat olisivat antaneet siihen luvan. Päädyimme tähän, koska Internetissä sisältöä ei voi poistaa, ja koska lapset eivät itse voi vaikuttaa asiaan.

IEC on jäsenmäärältään suhteellisen pieni järjestö, joten olemme kiinnittäneet huomiota tekstissämme siihen, ettei ketään pysty tunnistamaan. Emme myöskään julkaise hank-

keessa mukana olleiden henkilöiden nimiä. Emme kuitenkaan katso, että hankkeen luotettavuus kyseenalaistuisi tästä.

Nuorten ohjelman järjestäminen lähti omasta ratkaisustamme yrittää huomioida leirin nuoria mahdollisuuksien mukaan. Olisimme voineet jättää nuoret ilman huomiota, sillä nuorten ohjelma ei kuulunut varsinaiseen toimeksiantoon, joka oli 3–12-vuotiaiden ohjelma. Emme halunneet, että nuoret joutuisivat katsomaan vierestä, kun heitä nuoremmille on järjestetty mukavaa tekemistä. Arvelimme, että aikuisten ohjelma ei olisi taivoittanut nuoria. Jouduimme miettimään, riittävätkö resurssimme toteuttamaan ylimääräistä ohjelmaa, ja viekö nuorten ohjelma resursseja pienempien ohjelmasta. Päätimme kuitenkin, että huomioisimme nuoria nuorten illassa ja mediaprojektin myötä.

Mediaprojektissa eettisyys näkyi esimerkiksi siinä, että ohjeistimme nuoria olemaan julkaisematta leiriin liittyviä kuvia sosiaalisessa mediassa. Ohje herätti osassa nuoria ihmetystä, joten asiasta syntyi hyvä eettinen keskustelu, miksi kuvien lähettäminen kieltettiin. Perustelimme kiellon sillä, että he ovat alaikäisiä, ja myös sillä, että kaikki eivät välttämättä halua kuviaan julkaistavan.

Lapset olivat leirillä vanhempiensa kanssa, ja jokaisella perheellä on omat sääntönsä ja kasvatusnäköyksensä. Vanhemmilla oli roolinsa kasvattajana ja meillä rooli ammattikasvattajana. Emme halunneet, että lapset joutuvat tilanteisiin, joissa meidän antamamme ohjeet ja vanhempien näköykset olisivat voimakkaassa ristiriidassa keskenään. Leirillä ei noussut esiin suurempia ristiriitoja, mutta joustimme joissakin asioissa, mikäli lapset olivat vanhempiensa valvonnassa, ja meillä ei ollut sillä hetkellä valvontavastuuta. Kasvattajien rooleja ja niiden yhteistyötä olisi hyvä pohtia tulevia leirejä varten.

10.3 Ammatillinen kehittyminen

Leirin suunnittelu ja toteutus oli prosessina monipuolinen. Saimme kokonaisvaltaisen kokemuksen siitä, mitä on suunnitella ja toteuttaa leiri, kun on itse päävastuussa kaikista järjestelyistä leirin työntekijöiden rekrytoinnista alkaen. Koska leirin lastenohjelmalle ei ollut valmista runkoa, saimme ideoida leirin täysin vapaasti. Toimiminen tiimin vetäjinä opetti paljon tiimistä, tiimiprosessista ja johtamisesta. Ohjelmien suunnittelu eri ikäkau-

sille ja toisaalta myös halumme toteuttaa osa ohjelmasta siten, että koko lapsiryhmä on yhdessä, oli osittain hyvin kunnianhimoinen. Lähdimme visioimaan leiriä alusta alkaen, sillä meistä kumpikaan ei ollut aikaisemmin osallistunut IEC:n juhannusleirille.

Opinnäytetyötä tehdessämme perehdyimme monikulttuurisuuteen ja sen tuomiin haasteisiin. Hankkeen kohderyhmänä olivat monikulttuuriset lapset. Teimme myös tiiviisti yhteistyötä IEC:n työyhteisön kanssa, joka on myös monikulttuurinen. Saimme työtä tehdessämme runsaasti kokemusta kansainvälisestä työstä. Leirille osallistui myös paljon pieniä lapsia. Tämä edellytti sitä, että meidän tuli ottaa leirillämme huomioon erityisesti pienten lasten tarpeet. Pienten lasten kanssa työskennellessä vaaditaan joustoa ja aikaa, sillä he tarvitsevat enemmän hoivaa ja huoltoa. Täytyy myös osata puhua selkeästi ja ”lapsen tasolla”.

Ollessamme päävastuussa leirin suunnittelusta ja toteutuksesta, meidän tuli osata järjestelmällisesti suunnitella leiriä. Täytyi pystyä hahmottamaan yksi suuri kokonaisuus ja eri palat, mitä siihen liittyy. Leiri antoi mahdollisuuden oppia paljon leirin järjestämisestä ja siitä, mitä kaikkea tulee ottaa huomioon. Toimimme koko opinnäytetyön tiiviisti osana IEC:n työyhteisöä. Myös lastenohjaajatiimimme muodosti oman työyhteisön. Tämän vuoksi meidän oli tärkeää osata pitää huolta tiedonkulusta molempiin suuntiin. Meidän täytyi myös tehdä erilaisia ratkaisuja ja osata perustella niitä työyhteisölle. Meidän tuli pystyä rohkeasti ottamaan puheeksi myös vaikeita asioita sekä antaa ja vastaanottaa kehittävää palautetta. Rakentavan palautteen vastaanotto täytyi osata myös kääntää hyödyksi ja kehitysmahdollisuudeksi sekä pyrkiä kehittämään toimintaansa sen mukaan.

Leirillä tarjoutui mahdollisuus päästä havainnoimaan perheitä. Tärkeässä roolissa oli leiriläisten lisäksi vanhempien ja perheiden kohtaaminen. Meidän tuli osata kohdata perheet kasvattajan roolista käsin. Meidän tuli olla kaikkien nähtävillä oman ammatimme edustajina ja asiantuntijoina. Tekemäämme työtä arvioitiin sekä perheiden että muiden työntekijöiden toimesta.

Kokonaisvastuun ottaminen leirin lastenohjelmasta on iso tehtävä. Ymmärsimme leirin aikana, että päävastuussa oleminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että olisi koko ajan leirin äänekkäin ja näkyvin persoona. Ammatillisuutta oli delegoida tehtäviä ja hyödyntää

muiden työntekijöiden lahjoja, vaikka koko lastenohjelma olikin päävastuullamme. On myös tärkeää hyödyntää mahdollisuus oppimiseen nähdessään muiden työskentelytapoja ja -menetelmiä.

Ammatillinen kehittyminen näkyi myös siinä, että meidän tuli hyväksyä oma kesken­eräisyytemme. On tärkeää hyväksyä mahdolliset epäonnistumiset ja pystyä parhaim­massa tapauksessa kehittymään työntekijänä niiden kautta. Leirihanke oli kokonaisuudessaan merkittävä onnistumisen kokemus, joka antoi meille paljon rohkeutta, varmuutta ja työkaluja tulevaisuutta ajatellen.

LÄHTEET

- Aalto, Mikko 2000. Ryppäästä ryhmäksi. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Abrahamsson, Ria & Tolonen, Katja 1997. Seikkailun lähtökohdat. Teoksessa Luodeslampi, Juha & Salmensaari, Leena (toim.) Lapsityön käsikirja. Jyväskylä: Kirjapaja. 182–188.
- Ahtiainen, Anita 2011. Maja, pyhäkoulunohjaajan peruskurssi. Helsinki: Lasten keskus
- Alanen, Leena, 2001. Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 166–167.
- Eerola, Kaija 1997. Musiikki lapsityössä. Teoksessa Luukkonen, Liisa (toim.) Nollasta neljääntoista. Käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: Lasten keskus, 164–169.
- Eerola, Kaija 2009. Virikkeitä Lasten virteen. Helsinki: Lasten Keskus.
- Gleitman, Henry 1994. Psychology. New York: W.W. Norton & Company, Inc.
- Halme, Katjamaria 2011. Maahanmuuttajataustaisten lasten kielikasvatus varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Teoksessa Nurmilaakso, Marja & Anna-Leena Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Viitattu 21.11.2012. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/d9e0eb99-ef75-4704-a185-14aa8cbf9366>
- Hänninen Kirsi, sihteeri IEC. Henkilökohtainen tiedonanto 26.6.2012.
- International Evangelical Church in Finland, 2012a. Viitattu 28.10.2012. <http://www.church.fi>
- International Evangelical Church in Finland, 2012b. Annual Report 2011 with Finances for 2011.
- Jokela, Eero 2004. Rukous lapsen kanssa. Teoksessa Heinonen, Leena; Luodeslampi, Juha & Salmensaari, Leena (toim.) Lapsityön käsikirja. Jyväskylä: Kirjapaja.
- Jokela, Eero 2010. Lapsen usko. Teoksessa Jokela, Eero ja Pruuki, Heli (toim.) Jo iso, vielä pieni. Helsinki: Lasten Keskus. 242–243.
- Kallioniemi, Arto 2010. Kokonaisvaltaisesti oppiva lapsi. Teoksessa Jokela, Eero ja Pruuki, Heli (toim.) Jo iso, vielä pieni. Helsinki: Lasten Keskus. 134–139.

- Karvonen, Marja-Liisa & Liljendahl Tarja 2005. Nuoren kirkko 2015. Teoksessa Paananen, Terhi & Tuominen, Hans (toim.) Nuorisotyön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja. 312–313.
- Kaskinen, Anna-Mari. Henkilökohtainen tiedonanto 27.5.2012.
- Ketola, Tapani 2002. Leirituuli. Helsinki: Lasten keskus.
- Kinnunen, Saara 2011. Lapsuuden usko: miten tukea lapsen hengellistä kasvua? Helsinki: Uusi Tie.
- Kotila, Heikki 2003. Spiritualiteetti – ajankohtainen näkökulma. Teoksessa Häyrynen, Seppo; Kotila, Heikki & Vatanen, Osmo (toim.) Spiritualiteetin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 13.
- Lindfors, Helena 2008. Perinne elämäksi. Teoksessa Porkka, Jouko (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 279.
- Luukkonen, Liisa 2001. Lapsen kehitys. Teoksessa Luukkonen, Liisa (toim.) Nollasta neljääntoista. Käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: Lasten Keskus, 44–46.
- Maukonen, Jarkko 2005. Musiikki nuorisotyössä. Teoksessa Paananen, Terhi & Tuominen, Hans (toim.) Nuorisotyön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja. 165–170.
- Muhonen, Mervi & Tirri, Kirsi 2008. Mitä on kristillinen kasvatus? Teoksessa Porkka, Jouko (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 64–82.
- Munter, Hilikka 2000. Minä muiden kanssa: minuuden sosiaalinen synty. Teoksessa Lyytinen, Paula; Korhonen, Mikko & Lyytinen Heikki (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissään. 74–45.
- Mäkelä, Jukka 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa Nurmi, Suvielise & Rantala, Kaisa (toim.) Näyn & kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: Lasten Keskus. 14–21.
- Mäkinen, Aulikki 2011. Tyhjeneekö kristinusko kasvatukseen? Viitattu 24.8.2012. [http://villi.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=15 : tyhjeneeko-kristinusko-kasvatukseen&catid=8](http://villi.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=15:tyhjeneeko-kristinusko-kasvatukseen&catid=8)
- Neitola, Marita 2011. Lapsen sosiaalisen kompetenssin tukeminen – vanhempien epäsuorat ja suorat vaikutustavat. Turun Yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Väitöskirja. Viitattu 21.11.2012. [https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/72512/AnnalesC324 Neitola.pdf?sequence=1](https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/72512/AnnalesC324%20Neitola.pdf?sequence=1)

- Nurmi, Jari-Erik; Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula; Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.
- Nurmi, Suvielise 2011. Johdanto. Teoksessa Nurmi, Suvielise & Rantala, Kaisa (toim.) Näyn & kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: Lasten Keskus. 6–7.
- Paasolainen, Tuuli 2004. Musiikki lasten kanssa. Heinonen, Leena; Luodeslampi, Juha & Salmensaari, Leena (toim.) Lapsityön käsikirja. Jyväskylä: Kirjapaja. 183–185.
- Palmu, Harri; Salomäki, Hanna; Ketola, Kimmo & Niemelä, Kati 2012. Haastettu kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 115.
- Pesonen, Marja 2012. Meidän kirkko – kasvamme yhdessä. [http:// sakasti.evl.fi/ sakasti.nsf/0/494A1A4DD58D4D9CC2257976003D8743 /\\$FILE/Kasvatuksen%20linjaus%20mp.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/494A1A4DD58D4D9CC2257976003D8743/$FILE/Kasvatuksen%20linjaus%20mp.pdf)
- Pietilä, Heikki 1997. Varhaisnuorisotyön erityispiirteitä. Teoksessa Luukkonen, Liisa (toim.) Nollasta neljääntoista. Käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: Lasten keskus, 174–175.
- Pollari, Jorma & Koppinen, Marja-Leena 2011. Maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettaminen. Jyväskylä:PS-kustannus.
- Puolimatka, Tapio 1999. Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Minuuden rakentamisen filosofia. Tampere: Kirjayhtymä.
- Pyhäkouluopettajien keskustelu sähköpostitse ajalla 1.10.2011–7.10.2012. Tuloste tekijöiden hallussa.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Rantala, Kaisa 2011. Osallisuuden kokemuksia ja kokeiluja seurakunnissa. Teoksessa Teoksessa Nurmi, Suvielise & Rantala, Kaisa (toim.) Näyn & kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: Lasten Keskus. 139–143.
- Räsänen, Antti 2008. Kristillinen kasvatus teoriassa ja käytännössä. Teoksessa Porkka, Jouko (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 299.
- Salmivalli, Christina 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sipiläinen, Ilkka & Tukeva, Pekka (toim.) 2010. Ympäristökasvatus seurakunnassa. Helsinki: Kirjapaja.

- Solatie, Jim 2009. Luova lapsi oivaltaa, oppii ja pärjää. Helsinki: Tammi.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2012a. Kirkkomme kasvatuksen strategiset suuntaviivat. Viitattu 24.8.2012. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content311720>.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2012b. Viitattu 21.11.2012. <http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/F9015267D433F41EC225799500443630?OpenDocument&lang=FI>
- Tamm, Maare 2002. Lasten ja nuorten uskonnollinen maailma. Helsinki: Lasten keskus
- Värri, Veli-Matti 2008. Kasvatus myöhäismodernissa yhteiskunnassa – dialogisuuden lähtökohtia ja ongelmia. Teoksessa Porkka, Jouko (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 402.
- Yleissopimus Lasten oikeuksista 1991. Viitattu 29.10.2012. <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

LIITTEET

LIITE 1: Leirikirje suomeksi

Huippua, kun olet tulossa IEC:n leirille Ryttylään juhannuksena 22.-24.6.2012! Lähtölaskenta on jo alkanut ☺ Me ainakin odotamme jo innolla leiriä ja haluamme, että siitä tulee **maailman paras!**

•Mitä pakkaan mukaan???

Laita kassiin **vaatteita** joka säälle, myös **lämpimiä**. Muista **sadevarusteet**, niin et kastu 💧 **Kumisaappaissa** pysyy sukat kuivina. Jos **aurinko** paistaa ☀ on **ihanaa** juoda omasta **juomapullosta**. Laita pulloon **oma nimesi**.

-Pakkasin jo **kaiken**, mutta repussani on vielä tilaa. **Mitä muuta** vielä voisin pakata?

-Jos sinulla on oma **Raamattu** ✝ voit pakata sen. Tai **soittimen** 🎵 tai **pehmolelun** tai **hyppynarun** tai **frisbeen** tai **suurennuslasin** 🔍 luonnon tutkimiseen tai **vihkon ja kynän** ✍

Iloista ja reipasta mieltä saa ottaa **mukaan ja jakaa muillekin**.

Nähdään leirillä!

"Voin vaikuttaa leiriin olemalla itse kiva kaveri."

Lastenohjelmassa kanssasi touhuaa:

LIITE 2: Leirikirje englanniksi

Brilliant that you are coming to the **IEC Midsummer Camp in Ryttylä 22.-24.6.2012!** The countdown has started. 😊 We are eagerly waiting for the camp and want to make it **the best ever!**

-What shall I pack along ???

-Put **clothes** in your bag suitable for all sort of weather, also **warm clothes**. Remember to take along **waterproof clothes**, so that you will not become wet 💧 **Rubber boots** will keep your feet dry. If **the sun** is shining ☀️ it will be nice to drink out of your own **water bottle**. Please write on the bottle **your own name**.

-I already packed **everything**, but still have space in my backpack. **What else** could I still pack?

-If you have your own **Bible** 📖 please take it along. Or **an instrument** 🎵 or **a soft toy** or **a skipping rope** or **a frisbee** or **a magnifying glass** 🔍 for examining nature or **notebook and pencil** ✎️ Also take **Joyful** and happy mood **and pass it on to others** 😊

See you at the camp!

In the children's programme there will be with you:

"I can influence on the camp atmosphere by being a nice friend."

LIITE 3: Leiriohjelma

LEIRIOHJELMA RYTTYLÄ 22.6.–24.6.2012**Perjantai 22.6.**

10.00 Ohjaajat Ryttylään
11.00 Tervetuloöpöytä
12.30 Lounas
13.30 Aloitushetki
15.00 Kahvi
15.30 Tehtävärata
17.00 Päivällinen

Lauantai 23.6.

8.00 Aamupala
8.30 Ohjaajien aamurukous ja palaveri
9.00 Aamuhartaus
10.00 Eväsretki ja ruokkimisihme
11.00 Touhut ja toiminat
12.00 Lounas
14.00 Kahvi
15.00 Työpajat
17.00 Päivällinen
18.00 Lasten nuotioilta
21.00 Nuorten ilta
23.00 Päivän purku, ohjaajat

Sunnuntai 24.6.

08.00 Aamupala
09.00 Ohjaajien aamurukous
9.30 Jumalanpalveluksen valmisteluryhmät
10.30 Lasten jumalanpalvelus
12.00 Lounas
12.30 Mediaprojektin palautetilaisuus

LIITE 4: Lasten jumalanpalveluksen ohjelma
(taitettava kaksipuoleinen vihkonen)

KIITOS KUN OSALLISTUIT MESSUUN!

HYVÄÄ KESÄÄ!

HERRA SIUNATKOON SINUA JA VARJELKOON SINUA.
HERRA KIRKASTAKOON KASVONSA SINULLE JA
OLKOON
SINULLE ARMOLLINEN. HERRA KÄÄNTÄKÖÖN
KASVONSA
SINUN PUOLEESI JA ANTAKOON SINULLE RAUHAN.
ISÄN JA POJAN JA PYHÄN HENGEN NIMEEN.
AAMEN.

LASTEN MESSU

KANSAINVÄLINEN SEURAKUNTA

24.6.2012 RYTTYLÄ

ISÄ MEIDÄN, JOKA OLET TAIVAASSA,
PYHITETTY OLKOON SINUN NIMESI.
TULKOON SINUN VALTAKUNTASI.
TAPAHTUKOON SINUN TAHTOSI, MYÖS
MAAN PÄÄLLÄ NIIN KUIN TAIVAASSA. ANNA
MEILLE TÄNÄ PÄIVÄNÄ MEIDÄN
JOKAPÄIVÄINEN LEIPÄMME. JA ANNA
MEILLE MEIDÄN SYNTIMME ANTEEKSI, NIIN
KUIN MEKIN ANTEEKSI ANNAMME NIILLE,
JOTKA OVAT MEITÄ VASTAAN RIKKONEET.
ÄLÄKÄ SAATA MEITÄ KIUSAUKSEEN, VAAN
PÄÄSTÄ MEIDÄT PAHASTA, SILLÄ SINUN ON
VALTAKUNTA JA VOIMA JA KUNNIA
IANKAIKKEISESTI. AAMEN.

VUORILAULU

PUHE

LAULU: JEEBUS MEITÄ KOSKETA NYT

TUNNUSTAMME SYNNIT

KIITOSLAULU: PIENEN PIENI LEPPÄKERTTU

LUETAAN RAAMATTUA

EVANKELIUMI

SAARNALAULU: KATSOKAA TAIVAAN LINTUJA

MINÄ USKON

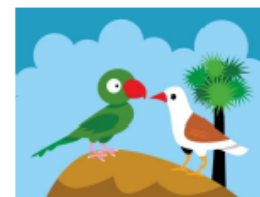
KOLEHTI JA LAULU: VIISI LEIPÄÄ KAKSI KALAA

ESIRUKOUS

ISÄ MEIDÄN -RUKOUS

SIUNAUUS

VUORILAULU

MINÄ USKON JUMALAA, ISÄÄN, KAIKIVALTIAASEEN, TAIVAAN JA MAAN LUOJAAN, JA JEEBUSKEEN KRISTUKSEEN, JUMALAN AINOAA POIKAAN, MEIDÄN HERRAAMME, JOKA SIKISI PYHÄSTÄ HENGESTÄ, SYNTYI NEITSYT MARIASTA, KÄRSI PONTIUS PILATUKSEN AIKANA, RISTIINNALUTTIIN, KUOLI JA HAUDATTIIN, ASTUI ALAS TUONELAAN, **NOUSI KOLMANTENA PÄIVÄNÄ KUOLLEISTA**, ASTUI YLÖS TAIVAISIIN, ISTUU JUMALAN, ISÄN, KAIKIVALTIAAN, OIKEALLA PUOLELLA JA ON SIELTÄ TULEVA TUOMITSEMAAN ELÄVÄ JA KUOLLEITA, JA PYHÄÄN HENKEEN, PYHÄN YHTEISEN SEURAKUNNAN, PYHÄIN YHTEYDEN, SYNTIEN ANTEEKSIANTAMISEN, RUUMIIN YLÖSNOUSEMISEN JA IANKAIKKEISEN ELÄMÄN.

LIITE 5: Valokuvauslupa

LUPALAPPU

Lapsen nimi: _____

Huoltaja: _____

Leiri on osa opinnäytetyötämme ja kuvaamme lasten toimintaa opintoihimme liittyen. Emme tule liittämään lapsen nimeä valokuvaan. Lisäksi on mahdollisuus, että Kansainvälinen seurakunta haluaa käyttää kuvia omissa julkaisuissaan.

Pyydämme, että täytätte alla olevan kyselyn huolellisesti.

Lapsestani saa ottaa valokuvia leirillä	KYLLÄ	EI
IEC saa käyttää kuvia julkaisuissaan:		
Paperisissa julkaisuissa:	KYLLÄ	EI
Internet-sivuilla	KYLLÄ	EI
Opiskelijat saavat käyttää lapsen kuvia esitellessään		
-Opinnäytetyötä Diakonia-ammattikorkeakoulun seminaareissa	KYLLÄ	EI
-Valmiissa opinnäytetyössä Internet-sivuilla	KYLLÄ	EI

Lapsen allergiat:

Lapsen erityistarpeet, joita työntekijöiden on hyvä tietää:

Päivämäärä ja allekirjoitus

LIITE 6: Palautekysely vanhemmille

Dear Parents,

we are interested in your opinion about the children's program in Midsummer Retreat. Children's program was part of our final thesis Diaconia University of Applied sciences. Please email your answers in English or Finnish (in both addresses): a & b.

Hyvät vanhemmat,

IEC:n juhannusleirin lastenohjelma oli osa opinnäytetyötämme Diakonia-ammattikorkeakoulussa. Toivoisimme, että antaisitte palautetta lastenohjelmasta. Vastaukset voitte lähettää meille suomeksi tai englanniksi osoitteisiin a ja b. Toivomme, että voisitte keskustella ensimmäisistä kysymyksistä yhdessä lapsenne/lastenne kanssa:

Kysymykset lapsille (jos lapsia on useampia, kirjoittakaa vastauksen perään lapsen ikä ja sukupuoli t/p):

Children's questions (please write also child's age(s) and gender(s) g/b)

1. Mistä leirin lastenohjelmassa pidit eniten? *What was the best thing in the children's program?*
2. Saitko uusia kavereita? *Did you make any new friends?*
3. Mitä olisit halunnut tehdä enemmän? *Anything you wanted to do more on the Retreat?*
4. Mistä leirillä et pitänyt? *Something you didn't like?*
5. Mitä haluaisit tehdä tulevilla leireillä? *What would you like to do on the next Midsummer Retreat?*
6. Mitä muuta haluat kertoa leiristä? *Anything else you want to tell us regarding the Midsummer Retreat?*

Kysymykset aikuiselle, *questions for the parents:*

1. Yleisarvosana lastenohjelmasta asteikolla 1 - 5? *Your grade for the children's program (1-5)?*
2. Saiko lapsenne leirikirjeen ennen leiriä? Mikäli sai, mielipiteenne kirjeestä? *Did your child get a letter regarding the retreat? Your opinion about the letter?*
3. Mielipiteenne tiedonkulusta lastenohjelmaan liittyen leirin aikana? *Your opinion about the information regarding the children's program during the retreat?*
4. Oliko lastenohjelmaa mielestänne a) liian vähän b) tarpeeksi c) liian paljon? *The quantity of program for the children were a) too little b) ok c) too much*
5. Kehittämisehdotuksianne lastenohjelmaan tuleville leireille? *Your improvement ideas for the next retreat?*
6. Muita huomioitanne lastenohjelmasta? *Other notes regarding the children's program?*

LIITE 7: Palautekysely lastenohjelman työntekijöille

Palautekysely juhannusleirin lastenohjelman työntekijöille

2.7.2012

Kirjoita vapaasti huomioitasi ja kehittämisideoita jatkoa varten seuraavista aiheista/kysymyksistä:

- 1) tiimin toimivuus ja tiimin vetäjien (Hanna ja Riina) onnistuminen tehtävässään sekä yleinen työilmapiiri
- 2) kuinka hyödynsit omia erityistaitojasi leirillä työskennellessäsi? Pääsitko hyödyntämään taitojasi riittävästi?
- 3)koitko saavasi työstäsi palautetta?
- 4) tiedonkulku, kokoukset
- 5) käytännön järjestelyt
- 6) mielipiteet ja huomiot ohjelmasta (toteutus, sisältö, sopivuus eri ikäkausille)
- 7) perheiden huomioiminen (yhteinen tekeminen)
- 8) muita huomioita

Kiitos vastauksistasi! Vastaukset sähköpostiin, mielellään molempiin osoitteisiin:

(sähköposti a) ja (sähköposti b)

[Iloista kesän jatkoa ja KIITOS TYÖPANOKSESTASI!](#) ☺

Hanna ja Riina